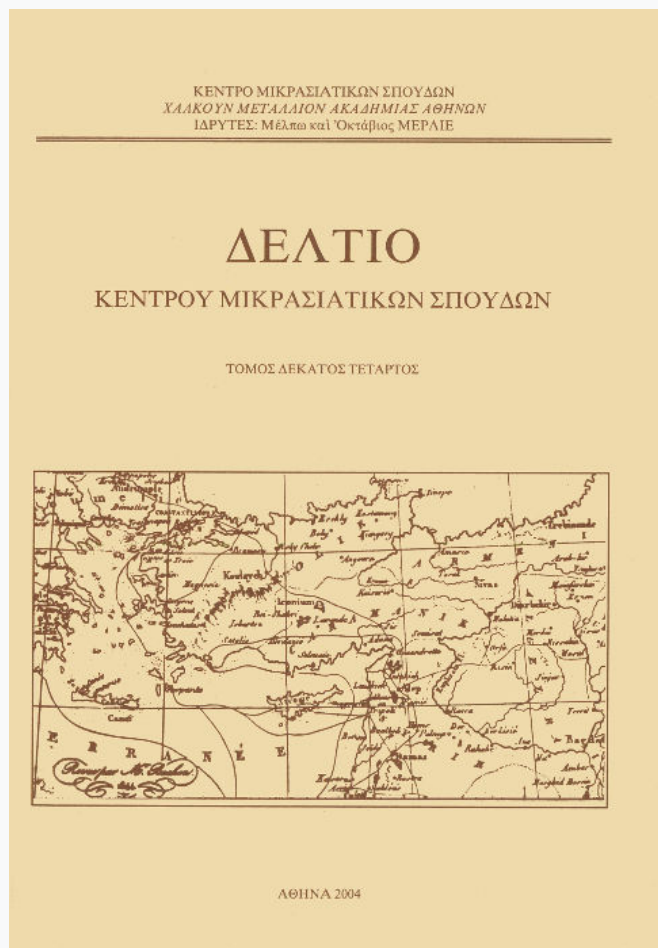

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 14 (2004)

Οι Ουνίτες στην Τουρκία και στην Ελλάδα

Elcin Macar

doi: [10.12681/deltiokms.168](https://doi.org/10.12681/deltiokms.168)

Copyright © 2015, Elcin Macar

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Macar, E. (2004). Οι Ουνίτες στην Τουρκία και στην Ελλάδα. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 14, 311–348. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.168>

ΟΙ ΟΥΝΙΤΕΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ*

Ἡ ὀνομασία «καθολικοὶ» (Οὔνιτες) στὴν πραγματικότητα δὲν εἶναι μιὰ ὀνομασία ποὺ ἀποδέχονται καὶ χρησιμοποιοῦν οἱ πλευρὲς ποὺ ἐνέχονται στὸ ζήτημα τῶν «Ἀνατολικῶν» ἢ «Ἐνωτικῶν» Ἐκκλησιῶν. Ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρά, τὰ μέλη τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν αὐτοπροσδιορίζονται ὡς «χριστιανοί», μὲ βάση τὴν πίστη τους καὶ τὴν «μοναδικότητα» καὶ «ὁρθότητα» τοῦ δόγματός τους, ὅπως ἐξάλλου συμβαίνει μὲ ὅλες τὶς θρησκείες καὶ δόγματα· εἶναι γνωστὸ, ἄλλωστε, ὅτι καὶ ὁ ὅρος «καθολικός» μὲ τὴν δογματικὴ ἔννοια δὲν εἶναι ἀποδεκτὸς οὔτε μεταξὺ τῶν καθολικῶν. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, οἱ Ὁρθόδοξοι, οἱ ὁποῖοι καὶ ἀντιμετωπίζουν τὸ ζήτημα τῶν «Ἐνωτικῶν» Ἐκκλησιῶν ὡς πρόβλημα «ἀπόσχισης», τοὺς ὀνομάζουν «Οὔνιτες» (Ἐνωτικούς), ὀνομασία ποὺ στὴν Ὁρθόδοξη Ἀνατολὴ ἐνέχει καὶ μιὰ χροιά ἀποδοκιμασίας. Ἡ ἀντιμετώπιση αὐτὴ ἀπορρέει ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ παλαιᾶς χριστιανικᾶς Ἐκκλησίαις τῆς Ἀνατολῆς θεωροῦν ὅτι ἡ ἀνατολικὴ λατρευτικὴ παράδοση δὲν μπορεῖ νὰ συνυπάρχει μὲ τὸν καθολικισμό. Αὐτές, λοιπόν, οἱ «Ἀνατολικές» Ἐκκλησίες, ποὺ ἡ θρησκευτικὴ βιβλιογραφία ἔχει ἀποδεχτεῖ ὡς μιὰ διακριτὴ κατηγορία, ἐφαρμόζουν τὶς λατρευτικὲς παραδόσεις ποὺ ἔχουν κληρονομήσει ἱστορικά: οὐσιαστικά, σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ στὴν πίστη, τὴ λατρεία καὶ τὸ ἐορτολόγιό τους δὲν ἔχουν διαφορὲς μὲ τοὺς Ὁρθόδοξους καὶ ἡ Ἐκκλησία τους εἶναι ἀκριβῶς μιὰ ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Ἡ διαφορὰ τους, ὥστόσο, ἔγκειται στὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἀναγνωρίζουν τὸν ὁρθόδοξο πατριάρχη ὡς τὸ ἀνώτερο πρόσωπο στὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία ἀλλὰ τὸν πάπα, τὸν ὁποῖο καὶ μνημονεύουν στὸ τέλος τῆς λειτουργίας. Ἡ ἐμφάνιση ἐξάλλου τῶν «Ἐνωτικῶν» Ἐκκλησιῶν συνδέεται μὲ

* Εὐχαριστῶ τὸ συνάδελφο ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Μεσογειακῶν Σπουδῶν Ἡλῆ Κολοβὸ γιὰ τὴ συμβολή του στὴ συγγραφὴ τοῦ κεμένου αὐτοῦ στὴν ἐλληνικὴ γλώσσα.

τὴν ἑναρξὴ τῆς προσπάθειας διάδοσης, μέσω ἱεραποστολῶν, τοῦ καθολικισμοῦ στὴν Ἀνατολή, στὸν ἱστορικὸ δηλαδὴ γεωγραφικὸ χῶρο τῆς Ὁρθοδόξιας.

1. «ΕΝΩΤΙΚΕΣ» ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

Σύμφωνα μὲ τὴν ἀποψη ποὺ διατύπωσε ὁ Psalty, ἡ ἐμφάνιση τῶν «ἐνωτικῶν» ἀνάγεται στὴν περίοδο τῆς πατριαρχίας τοῦ Φωτίου (858-867, 877-886).¹ Αὐτοὶ οὐδέποτε ἀποδέχτηκαν τὸ σχίσμα μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ποὺ δημιουργήθηκε ἐπὶ Φωτίου· ἐμφανίστηκαν ὥστόσο ὡς κοινότητα μὲ ταυτότητα καὶ διάρκεια μόνο στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰώνα. Σύμφωνα μὲ τὸν Psalty ἐξάλλου, ἡ ὀνομασία «ἐνωτικοί» εἶναι ὀρθή, ἐφόσον αὐτοὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ σχίσματος ἐπιθυμοῦσαν τὴν ἑνωσι καὶ συνέχισαν νὰ ἀποδέχονται τὴν παπικὴ ἀρχὴ ὅπως καὶ πρὸ τοῦ σχίσματος. Ἡ ἑνωσι ὥστόσο τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, παρ' ὅλο ποὺ ἐγίνε ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὶς Συνόδους τῆς Λυὸν (1274) καὶ τῆς Φλωρεντίας (1439), δὲν πραγματοποιήθηκε ποτέ.

Σύμφωνα μὲ τὸν πατέρα Μιχαὴλ Πρίντεζ, ὅταν ἡ ἐλπίδα τῆς ἑνώσεως ἔπαψε νὰ ὑπάρχει ἄρχισε ἡ μεταπήδησις Ὁρθοδόξων στὸν καθολικισμό.² Οὐσιαστικὰ τὸ γεγονὸς αὐτὸ ὑπῆρξε ἡ πρακτικὴ λύσις στοῦ ζητήμα χωρὶς νὰ προσφύγουν σὲ θεολογικὲς συζητήσεις καὶ διαπραγματεύσεις. Ὡστόσο, οἱ καθολικοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἤθελαν, καθὼς μεταπηδοῦσαν στὸν καθολικισμό, νὰ διαφυλάξουν τὶς ἀνατολικὲς παραδόσεις τους. Ἐνας ἀπὸ τοὺς πιὸ σημαντικοὺς λόγους ποὺ προκάλεσαν τὴν πολιτικὴ τῆς Ρώμης γὰρ τὴ δημιουργία («ἐνωτικῶν») Ἐκκλησιῶν ὑπῆρξε ἡ θωράκισις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς. Ἀπὸ ἱστορικὴ ἀποψη ἄλλωστε δὲν θὰ πρέπει νὰ λησμονοῦμε τὴ συνεργασία τοῦ Πατριαρχείου μὲ τοὺς Ὀθωμανοὺς ἐναντίον τῆς Ρώμης.

Ἡ ἐμφάνισις τῆς κίνησεως τῶν «ἐνωτικῶν» μὲ κάποιο συγκεκριμένο τρόπο ἀνάγεται στὴ συνθήκη τοῦ Μπρέστ-Λιτόφσκ (1595), ξεκίνησε στὴν Πολωνία καὶ ὁδήγησε στὴν περαιτέρω ἐπιδείνωσι τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως.

1. Βλ. F. Psalty, «La Communauté grecque-catholique», M. Revah, *Le Catholicisme en Turquie*, Istanbul 1933, σ. 18.

2. Μ. Πρίντεζ, *Ἑλληνικὴ Καθολικὴ Ἐξαρχία: Κωνσταντινούπολη-Αθήνα* (ἀνέκδοτη ἐργασία, σ. 2).

Ὡς ιδιαίτερες «Ἐνωτικὲς» Ἐκκλησίαι οἱ Μαρωνῖτες ἐμφανίστηκαν στὰ 1182, οἱ Χαλδαῖοι στὰ 1551, οἱ Ἀλβανοῖταλοι στὰ 1595 (ὁρισμένες πηγὲς ἐπισημαίνουν ὅτι αὐτὴ ἡ ὁμάδα συνέχισε ἀπρόσκοπτα νὰ εἶναι ἐξαρτημένη ἀπὸ τὴ Ρώμη), οἱ Μαλαμπάρ (Ινδία) στὰ 1599, οἱ Οὐγγροὶ στὰ 1652, οἱ Ρουθῆνοι τῆς Γαλικίας ἐπίσης στὰ 1652, οἱ Σύριοι στὰ 1656, οἱ Ρουμάνοι στὰ 1701, οἱ Μελχίτες στὰ 1724, οἱ Κόπτες στὰ 1741, οἱ Ἀρμένιοι στὰ 1742, οἱ Αἰθίοπες στὰ 1839, οἱ Βούλγαροι στὰ 1860, οἱ Ρωμοὶ στὰ 1861, οἱ Ρῶσοι στὰ 1920 καὶ οἱ Μαλανκάρ (Ινδία) στὰ 1930. Ὁ σημερινὸς πληθυσμὸς τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν εἶναι:³

Ἀλεξανδρινοῦ ρυθμοῦ

Κόπτες: 182.000

Αἰθιοπες: 133.000

Ἀντιοχειανοῦ ρυθμοῦ

Σύριοι: 104.000

Μαλανκάρ: 296.000

Μαρωνῖτες: 3.303.000

Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ

Ἀλβανοί: 400

Λευκορῶσοι: 100.000

Βούλγαροι: 25.000

Ἑλλήνες: 2.350

Οὐγγροὶ: 280.000

Ἀλβανοῖταλοι: 62.000

Σέρβοι: 49.000

Μελχίτες: 1.094.000

Ρουμάνοι: 1.848.000

Ρουθῆνοι: 511.000

Σλοβάκοι: 430.000

3. Βλ. R. G. Robertson, *The Eastern Christian Churches. A brief survey*, Ρώμη 1993, *passim*· D. Attwater, *The Christian Churches of the East*, τ. 1: *Churches in Communion with Rome*, Λονδίνο: Geoffrey Chapman, 1961.

Ούκρανοί: 4.889.000

Χαλδαϊκοῦ ρυθμοῦ

Χαλδαῖοι: 634.000

Μαλαμπάρ: 3.037.000

Ἀρμενικοῦ ρυθμοῦ

Ἀρμένιοι: 147.000

Οἱ «Ἐνωτικές» Ἐκκλησίες ἀνάλογα μὲ τὴ λατρευτικὴ παράδοση ποὺ ἀκολουθοῦν διακρίνονται σὲ πέντε κατηγορίες: Βυζαντινὴ, Ἀλεξανδρινή, Ἀντιοχείας, Ἀρμενικὴ, Χαλδαίας. Σύμφωνα μὲ τὸν «Ἀνατολικὸ Κώδικα» ποὺ ἐξέδωσε τὴν 1 Ὀκτωβρίου 1991 ὁ πάπας Ἰωάννης Παῦλος Β΄ ἰσχύει μιὰ νέα κατάταξη μὲ βάση τὶς μεταξὺ τους σχέσεις καὶ τὶς σχέσεις τους μὲ τὸ Βατικανό:

1. Πατριαρχεῖα: Χαλδαίων, Ἀρμενίων, Κοπτῶν, Συρίων, Μαρωνιτῶν καὶ Μελχιτῶν.

2. Ἀρχιεπισκοπές: Οὐκρανίας, Συρο-Μαλαμπάρ.

3. Μητροπόλεις (sui iuris): Αἰθιοπίας, Συρο-Μαλανκάρ, Ρουμανίας καὶ τῆς Ρουθηνικῆς Ἐκκλησίας στὴν Ἀμερική.

4. Ἄλλες Ἐκκλησίες (sui iuris): Βουλγαρικὴ, Ἑλληνικὴ, Οὐγγρικὴ, Ἀλβανοϊταλικὴ, Σλοβακικὴ (περιλαμβάνει καὶ τὶς Ἐκκλησίες στὰ ἐδάφη τῆς πρώην Γιουγκοσλαβίας).

Στὶς κοινότητες τῆς Λευκορωσίας, Ἀλβανίας, Γεωργίας καὶ Ρωσίας δὲν ὑφίσταται ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία.

Κατὰ τὴν πρώτη περίοδο δράσης τῶν καθολικῶν ἱεραποστολῶν σκοπὸς τους ἦταν (νὰ ἐκλατινιστοῦν οἱ Καθολικοί).⁴ Ἀλλὰ αὐτὸ χρησιμοποιοῦνταν ἀπὸ τὶς τοπικὲς Ἐκκλησίες ὡς ἀφορμὴ γιὰ ἀντι-προπαγάνδα. Ἔτσι, ἀργότερα, ἡ στρατηγικὴ αὐτὴ ποὺ συναντοῦσε ἄλλωστε πολλὲς ἀντιδράσεις ἄλλεξε καὶ ἄρχισαν νὰ ἰδρύονται «Ἀνατολικὲς Ἐκκλησίες». Οἱ Ἐκκλησίες αὐτὲς

4. Γιὰ τὶς καταπιέσεις τῶν καθολικῶν στὴν Ἀνατολὴ ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Ἐκκλησία καὶ τὶς προσπάθειες «ἐκλατινισμοῦ» τους βλ. J. Hajjar, *Les chrétiens uniates du Proche-Orient*, Παρίσι 1962.

θὰ διαφύλατταν τὶς παραδόσεις, τοὺς λατρευτικοὺς τύπους καὶ τὶς γλῶσσες τοὺς ἀλλὰ θὰ ἦταν ἐξαρτημένες ἀπὸ τὸν πάπα. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἡ *Sacra Congregatio de Propaganda Fidei*, ἔχοντας ὡς στόχο νὰ ἀλλάξει τὴν ἀντίληψη καθολικὸς = λατίνος, στὸ διάταγμά της μὲ ἡμερομηνία 1 Ἰουλίου 1885 ὑποστήριξε ὅτι οἱ Ἀνατολίτες ποὺ ἤθελαν νὰ γίνουν καθολικοὶ ἔπρεπε νὰ διαφυλάξουν τὶς παραδόσεις τοὺς καὶ νὰ μὴν υἱοθετήσουν τὴ λατινική, ἐὰν δὲν εἶχαν εἰδικὴ ἄδεια ἀπὸ τὸ Βατικανό.⁵ Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ὅμως, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἐρμήνευσε τὴν ἐνέργεια αὐτὴ ὡς δόλια καὶ ἐπικίνδυνη προσηλυτιστικὴ μέθοδος.

Ὁ «ἐνωτισμός», ὁ ὁποῖος σχεδιάστηκε ὡς μεταβατικὸ στάδιο γιὰ τὴν ἀποδοχὴ ἐκ μέρους τῆς Ἀνατολῆς τῆς ἀνωτερότητας καὶ μοναδικότητος τῆς Ρώμης, συγκέντρωσε σὲ τέτοιον βαθμὸ τὰ πυρὰ τῆς Ἀνατολῆς ὥστε οἱ ὁπαδοὶ τοῦ βίωσαν πολὺ μεγαλύτερη ἀντίδραση καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς Λατίνους ποὺ ζοῦσαν μέσα στὶς κοινωνίες τῆς Ἀνατολῆς. Σύμφωνα μὲ τὸν Zananiri⁶ οἱ «ἐνωτικοὶ» αἰσθάνονταν ἀπομονωμένοι στὴν Ἀνατολὴ καθὼς ὅμως ἀποδέχονται στὸ Βατικανὸ ἐξελίσσεται παράλληλα ὁ πολιτιστικὸς ἐκλατινισμὸς τοὺς. Ἐνίοτε, πάλι, ἡ ομάδα αὐτὴ ποὺ διαφοροποιεῖται ἀπὸ τὰ δύο μεγάλα ἐκκλησιαστικὰ σώματα, γίνεται ἀποδέκτης ὑποτιμητικῶν χαρακτηρισμῶν· ὡστόσο, οἱ Ἐκκλησίες αὐτὲς εἶναι, ἡ καθεμία, μικρὸ δεῖγμα τῆς μίας Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας τὴν ὁποία θὰ ἀποτελοῦσαν ἀπὸ κοινοῦ ἡ μεγάλη Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ μεγάλη Ἐκκλησία τῆς Δύσης.

Σύμφωνα μὲ τὸν Lanne «... [οἱ Ὁρθόδοξοι] θεωροῦν τοὺς Καθολικοὺς αὐτοὺς [ἐννοεῖ τοὺς Ἀνατολικούς Καθολικούς], ὡς ἰδιαίτερο δόγμα, ὡς κοινωνικὸ φαινόμενο. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἐμπόδια γιὰ τὴν ἔνωση τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν μὲ τὶς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες».⁷

Ὁ Μελχίτης πατριάρχης Μάξιμος Δ' Sayeh δῆλωσε σὲ μιὰ συγκέντρωση στὸ Ντίσελντορφ τὸ 1960 τὰ ἑξῆς: «Οἱ Ἀνατολικὲς Καθολικὲς Ἐκκλησίες, στὸ βαθμὸ ποὺ διαφυλάσσουν, ὡς ὀφείλουν, τὴν ἰδιαιτερότητά τοὺς καὶ ἐφόσον εἶναι ἐξαρτημένες τόσο ἀπὸ τὸν Καθολικισμό ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ

5. G. Zananiri, *Pape et Patriarches*, Παρίσι 1962, σ. 119.

6. Στὸ Ὡδ, σ. 31.

7. E. Lanne, «Eglises unies ou Eglises soeurs: un choix inéluctable», *Irenikon* 48 (1975), σ. 323.

ἀποτελοῦν ἰσχυρὸ καὶ ἀπαραίτητο στοιχεῖο γιὰ τὴ χριστιανικὴ ἐνότητα. Ἔστω κι ἂν κάποιες φορὲς στράφηκε πρὸς τὴ μία ἢ τὴν ἄλλη κατεύθυνση τὸ στοιχεῖο αὐτὸ ὑπηρετήσε καὶ θὰ ὑπηρετεῖ πάντοτε τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἔνωσής... Ἡ ἔνωση εἶναι γιὰ μᾶς ἓνα ζήτημα σὰν ἀνατριχιαστικὸς ἐφιάλτης καὶ δίψα ταυτόχρονα ποὺ κατακαίει τὰ σωθικά μας. Εἶναι ἀκόμα καὶ ἓνα κομμάτι τοῦ ἴδιου τοῦ λόγου ὑπαρξῆς μας... Κανείς μας δὲν ἔχει ἀτομικὸ συμφέρον στὴν ὑπόθεσιν αὐτῇ τῆς ἔνωσης ποὺ φέραμε καὶ πάλι ἐμεῖς στὸ προσκήνιο. Καθὼς μάλιστα ἡ ἔνωση θὰ προκαλέσει ἀκόμα καὶ τὴν ἐξ ὁλοκλήρου κατάργησίν μας ὡς ἱεραρχημένης κοινότητος. Ἐλπίζουμε διακαῶς ὅτι μετὰ τὴν ἔνωση δὲ θὰ ὑπάρξει πλέον ἐνωτικὴ ἐκκλησία, ἀλλὰ θὰ λέγεται ἀπλῶς Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία καὶ ἐμεῖς θὰ βρισκόμαστε στὶς γραμμὲς ἐκείνης σὰ νὰ μὴν εἴχαμε ποτὲ χωριστεῖν».⁸

Ἐντούτοις, οἱ Ἀνατολικοὶ καθολικοὶ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ βούλησίν τους βιώνουν σήμερα, ὡς ἓναν βαθμὸ, τὸν ἐκλατινισμό τους· στέλνουν τὰ παιδιὰ τους σὲ καθολικὰ σχολεῖα καὶ γενικὰ ζοῦν σὰν νὰ ἔχουν ἐξοριστεῖ ἀπὸ μιὰ κοινωνία στὸ ἐσωτερικὸ τῆς ὁποίας βρίσκονται· αἰσθάνονται ξένοι στὴ Δύση καὶ ἀπομονωμένοι στὴν Ἀνατολή. Τὸ συναίσθημα τῆς μὴ ἑντάξεως στὴ μία ἢ στὴν ἄλλη πλευρὰ προσδιορίζει τὴν ψυχολογικὴ κατάστασίν τους.

Ἡ Δεύτερη Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ (1963-65) ὑπῆρξε γιὰ τὶς «Ἐνωτικέες» Ἐκκλησίες σημεῖο τομῆς. Λόγω τῶν ἀναγκαιοτήτων τῆς διεθνοῦς συγκυρίας καὶ τοῦ Ψυχροῦ Πολέμου, τὸ Βατικανὸ διαμόρφωσε πολιτικὴ προσέγγισιν μὲ τὶς Ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες. Ἡ Δεύτερη Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιο τὸ Βατικανὸ ἐπιβεβαίωσαν ὅτι θεωροῦν τοὺς Ὀρθόδοξους ὡς «ἀδερφεὶ ἐκκλησίας».⁹ Ἔτσι ἡ ἀνοιχτὴ ὑποστήριξιν ποὺ διαπιστώνεται ἱστορικὰ πρὸς τὶς «Ἐνωτικέες» Ἐκκλησίες τῆς Ἀνατολῆς («μετριάσθηκε»). Ὁ Lanne ἐρμηνεύει ὡς ἐξῆς τὴν ἀλλαγὴ αὐτῇ: «Ἀκόμα καὶ ἂν ἐπηρεαστοῦν ἅμεσα ἢ ἔμμεσα τὰ αἰτία ὑπαρξῆς τους, ὅπωςδήποτε μπορεῖ νὰ ζητηθεῖ ἀπὸ αὐτοὺς νὰ συμμορφωθοῦν στὶς νέες ὑποδείξεις τῆς Συνόδου. Καὶ αὐτοὶ συμμορφώθηκαν μὲ τὴν ψυχὴν τους σὲ αὐτὴ τὴ βούλησιν. Ὡστόσο μπορεῖ νὰ τοὺς ζητήσῃ κάποιος νὰ ἀπορρίψουν τοὺς ἑαυτοὺς τους; Ἐκεῖνοι, ἔχοντας γιὰ διὸ γενεὲς καὶ περισσότερο ἀκόμα, ἀφιερωθεῖ ὥστε νὰ κάνουν τὴ Ρώμην νὰ σκύψει πρὸς αὐτοὺς, μποροῦν τώρα νὰ ἀποδεχθοῦν τὴ Ρώμην νὰ ἔρχεται, νὰ τοὺς

8. Zananiri, *δ.π.*, σσ. 30-31.

9. Lanne, *δ.π.*, σ. 325.

λέει ότι βρίσκονται σὲ λάθος δρόμο καὶ νὰ τοὺς δείχνει νέους δρόμους; ...Ἡ κατάσταση τῆς Καθολικῆς κοινότητος στὴν Ἀθήνα εἶναι σὲ σχέση με αὐτὴ τῶν ἄλλων κοινοτήτων περισσότερο ξεκάθαρη ἀλλὰ καὶ πάλι ἡ Σύνοδος ἀφῆσε αὐτὴ τὴν κληρονομιά ποὺ μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει ὅπουδῆποτε ἰδιαίτερα τὴν Ἑκκλησία τῆς Ἀνατολῆς».¹⁰

2. ΟΙ ΟΥΝΙΤΕΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

Ο ΥΑΚΙΝΘΟΣ ΜΑΡΑΓΚΟΣ ΚΑΙ Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

Ἡ κοινότητα τῶν Οὐνιτῶν (ἡ καθολικῶν Ρωμῶν), ποὺ ὑπάγεται στοὺς καθολικούς Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ καὶ ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς μελέτης μας, πρωτοεμφανίστηκε στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἡ σύσταση τῆς κοινότητος ὀφείλεται στὸν Ἰωάννη Μαραγκό.¹¹ Ὁ Μαραγκὸς χειροτονήθηκε ἱερέας στὰ 1852 ἀπὸ τὸν καθολικὸ ἐπίσκοπο Σύρου Joseph Alberti μετὰ τὸ ὄνομα Ὑάκινθος. Ὅταν ἔφθασε γιὰ οἰκογενειακοὺς λόγους στὴν Κωνσταντινούπολη στὶς ἀρχὲς τοῦ 1856, ὁ Μαραγκὸς ἀρχισε τίς προσπάθειες γιὰ τὴ δημιουργία οὐνιτικῆς κοινότητος μεταξὺ τῶν Ρωμῶν. Ἐγκαταστάθηκε στὴ μονὴ Ἀγίου Πέτρου (St. Pierre) τῶν Δομινικανῶν στὸ Γαλατὰ, ὅπου θέλησε, παράλληλα, νὰ χρησιμοποιήσει καὶ τοὺς Δομινικανούς γιὰ τὴν ιδέα τῆς «ένωσης», ἀλλὰ ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς δὲν συμμερίστηκε τὴν πρωτοβουλία αὐτή.

Χάρη καὶ στὴν ικανότητά του στὸ κήρυγμα πέτυχε σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα τὸ στόχο του: κατάφερε δηλαδὴ νὰ προσεταιριστῇ τὸν μητροπολίτη Δράμας Μελέτιο¹² καὶ τὸν ἐπίσκοπο Νεαπόλεως Βενιαμίν,¹³ οἱ ὁποῖοι εἶχαν προβλήματα στὶς σχέσεις τους μετὰ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο· ἀργότερα

10. Στὸ ἴδιο, σ. 332.

11. (1827-1885). Παῖδι καθολικῆς οἰκογένειας. Διετέλεσε δάσκαλος σὲ δημοτικὸ σχολεῖο στὴ Σύρο. Ὁ τάφος του βρίσκεται στὴν Ἀθήνα, στὸ ναὸ τοῦ Ἀγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου.

12. Ὁ Ἐμμανουὴλ Σταραβέρος (1819-1872) γεννήθηκε στὴ Λέρο. Ὁ ὁρθόδοξος αὐτὸς μητροπολίτης στὰ 1861 μεταπήδησε στὸν καθολικισμό ὑπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ γνωστοῦ ἱεροποστόλου τῶν Βαλκανίων Λαζαριστῆ Leravac. Στὰ 1865 χειροτόνησε τὸν Βουλγαροκαθολικὸ Ρορον. Πέθανε στὰ 1872. Ὁ τάφος του βρίσκεται στὸ ναὸ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος (St. Esprit).

13. Δημήτριος Εὐσεβίδης (1821-1897): γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη, τελείωσε

έπηρέασε και τέσσερις σπουδαστές της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης: τόν Πολύκαρπο Αναστασιάδη (1839-1911), καταγόμενο από τὰ Γανόχωρα, τόν Γερώνυμο Δημητριάδη (καταγόμενο από τήν Καισάρεια), τόν Θεόδωρο Άπουσία και τόν Μελέτιο Τοράκη.¹⁴ Όστόσο, καθώς οί Δομινικανοί δέν έπιθυμούσαν νά δεχθούν τούς νέους Ρωμιούς μοναχούς, ζήτησαν στά 1860 από τόν Μαραγκό νά εγκαταλείψει τή μονή τους.

Ό έπίσκοπος Νεαπόλεως Βενιαμίν ανακρίθηκε από τò Οικουμενικό Πατριαρχείο στο όποιο ύπαγόταν και έξορίστηκε στή μονή της Ρίλας στή Βουλγαρία. Μπόρεσε, ώστόσο, νά επιστρέψει χάρη στήν πίεση που άσκησε στήν Ύψηλή Πύλη ό Γάλλος πρεσβευτής στήν Κωνσταντινούπολη Thouvenelle και ό Γάλλος προξενικός βοηθός στή Φιλιππούπολη Ferdinand Ronzenalle.¹⁵ Ό Βενιαμίν, ό όποιός μετά από τά γεγονότα αυτά επέστρεψε στους κόλπους της Όρθόδοξης Έκκλησίας, παρουσιάστηκε στά 1862 από τόν Μελέτιο -τόν άλλο μητροπολίτη που προσχώρησε στόν καθολικισμό-, στόν εκπρόσωπο του πάπα στήν Κωνσταντινούπολη Brunoni. Ό Βενιαμίν εγκαταστάθηκε από τόν Brunoni στήν οίκία της ουνιτικής κοινότητας, συνέχισε νά εισπράττει μηνιαίο εισόδημα από τή Ρώμη αλλά δέν έγινε ξανά δεκτός στήν ουνιτική κοινότητα.

Ό Alexandre Franchi, στόν όποιο τò Βατικανό είχε ανάθεσει όρισμένα καθήκοντα λόγω των έσωτερικών διενέξεων της κοινότητας των Άρμενοκαθολικών, εργάστηκε για νά πετύχει τήν αναγνώριση του Μελετίου από τήν Ύψηλή Πύλη ως πατριάρχη των Ουνιτών, αλλά δέν τά κατάφερε. Έκτιμάται ότι στήν άποτυχία αυτή συνέβαλαν οί ανταγωνιστικές ενέργειες του Βενιαμίν.

Είμαι γενικώς άποδεκτό ότι ή εμφάνιση της κοινότητας έλαβε χώρα στά 1861 με τόν προσεταιρισμό των παραπάνω εκκλησιαστικών άνδρων. Τò έτος αυτό ό Μαραγκός προχώρησε και στήν ίδρυση των δύο κοινωφελών ιδρυμάτων της κοινότητας: της Άγίας Τριάδας, ως φροντιστηρίου άρρένων και της Άγίας Οικογένειας για τίς μοναχές· έστειλε, μάλιστα, και όρισμένες από τίς μοναχές στή Γαλλία για εκπαίδευση.

τό έλληνικό σχολείο στο Φανάρι και συνέχισε για ένα διάστημα στή Θεολογική Σχολή της Χάλκης. Με τή μεσολάβηση του Lepavec πήγε στή Ρώμη στά 1863, όπου μεταπήδησε στόν καθολικισμό. Ό τάφος του βρίσκεται στο ναό του Αγίου Πνεύματος (St. Esprit).

14. Δ. Βαρούχας, *Ήσαίς Παπαδόπουλος*, Άθήνα: Καλός Τύπος, 1951, σ. 33.

15. S. Salaville, «Le Nouvel Evêque Grec Catholique Mgr. Isaie Papadopoulos», *Echos d'Orient* 15 (1912), σ. 64.

Λόγω τῶν οικονομικῶν δυσχερειῶν ποὺ ἀντιμετώπισε ἐνωρὶς ὁ Μαραγκὸς καὶ ἐνῶ προσπαθοῦσε νὰ ἀντιμετωπίσει τὰ ἔξοδα ὀργάνωσης τῆς κοινότητος, ἀναγκάστηκε νὰ στηριχθεῖ στὴν ὕλική καὶ πνευματικὴ προστασία τοῦ Σταματέλλου Βόλγου, ὁ ὁποῖος ἐργαζόταν στὴν Ὑψηλὴ Πύλη. Χάρη στὴν ὕλική βοήθεια τοῦ Βόλγου, ὁ Μαραγκὸς προχώρησε στὴν ἐκδοσὴ ἐβδομαδιαίας οὐνιτικῆς ἐφημερίδας τῆς κοινότητος μὲ τὴν ὀνομασία *Τὸ Πνεῦμα* (L Esprit). Ὡστόσο ἡ ἐφημερίδα ἐκλείσε σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα ὡς ἀποτέλεσμα διαβήματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὴν Ὑψηλὴ Πύλη. Καὶ πάλι μὲ τὰ χρήματα τοῦ Βόλγου ἐνοικιάστηκαν (κατὰ πάσα πιθανότητα) δύο οἰκήματα στὸ Γαλατὰ γιὰ νὰ στεγαστοῦν τὰ ἱδρύματα,¹⁶ τῶν ὁποίων τὰ μέλη γρήγορα ἔφτασαν τὰ ἐξήντα.

Ὁ Μαραγκὸς σκέφτηκε νὰ στείλει τοὺς Δημητριάδῃ καὶ Ἀναστασιάδῃ γιὰ ἐκπαίδευση στὸ Κολέγιο τῆς Ρώμης, ἀλλὰ ὁ πληρεξούσιος τοῦ πάπα στὴν Κωνσταντινούπολη, Paolo Brunoni, δὲν συμμεριζόταν τὴν ἐπιθυμία του. Ἀρωγὸς τοῦ Μαραγκοῦ στὸ ζήτημα αὐτὸ στάθηκε ὁ φραγκισκανὸς Stefan Basarte. Ἐτσι τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1861 ὁ Basarte πῆγε μαζί μὲ τοὺς Δημητριάδῃ καὶ Ἀναστασιάδῃ στὴ Ρώμη καὶ ἔκαναν αἴτηση στὸ Κολέγιο τῆς «Προπαγάνδας». Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐκεῖ παραμονῆς τους διέμειναν στὴ μονὴ Ἀγίου Πέτρου in Montorio τῶν Φραγκισκανῶν μὲ δαπάνες τῆς «Προπαγάνδας». Ἡ «Προπαγάνδα» ζήτησε μὲ ἐπιστολὴ της (2 Μαρτίου 1861) τὴν γνώμη τοῦ Brunoni γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ καθὼς καὶ πληροφορίες σχετικὰ μὲ αὐτὰ τὰ δύο ἄτομα καὶ ὁ Brunoni ἀπάντησε ὅτι διαφωνοῦσε μὲ τὴν παραμονὴ τους στὴ Ρώμη.

Στις 10 Μαΐου 1861, ἡ «Προπαγάνδα» γνωστοποίησε στοὺς Δημητριάδῃ καὶ Ἀναστασιάδῃ ὅτι ἐφεξῆς δὲν θὰ κάλυπτε τὰ ἔξοδα διαμονῆς τους καὶ στὶς 14 τοῦ ἴδιου μήνα ἡ μονὴ τῶν Φραγκισκανῶν τοὺς ἀνακοίνωσε ὅτι δὲν θὰμποροῦσαν πλέον νὰ μένουν ἐκεῖ. Ὑπὸ αὐτὲς τὶς συνθῆκες ὁ Μαραγκὸς ἔγραψε στὶς 4 Ἰουνίου στὴν «Προπαγάνδα» συστήνοντας μὲ ἐπαίνους τοὺς σπουδαστές του. Ἡ «Προπαγάνδα» ὅμως ζήτησε καὶ πάλι τὴ γνώμη τοῦ

16. H. Pribyl, *Ὁ Ἰωάννης Μαραγκὸς καὶ ἡ ἀπαρχὴ τῆς Ἑλληνοκαθολικῆς Κοινότητος στὴν Κωνσταντινούπολη 1856-1862*, Βιέννη 1985, σ. 21 (Διδακτορικὴ διατριβὴ ποὺ ὑποβλήθηκε στὴν Καθολικὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βιέννης καὶ χρησιμοποιεῖ τὸ ἀρχεῖο τῆς «Προπαγάνδας»). Χρησιμοποιήσαμε τὴν ἑλληνικὴ μετάφρασή της ποὺ βρίσκεται στὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἑλληνοκαθολικῆς Ἐπισκοπῆς Ἀθηνῶν).

Brunoni ό όποός άπάντησε ότι οί σπουδαστές άυτοί ήταν άπλοϊκοί και ύπό την έπιρροή του Μαραγκού. "Υστερα και άπό άυτήν την έπιστολή του Brunoni ή «Προπαγάνδα» άνακοίνωσε στους ύποψήφιους σπουδαστές ότι έπρεπε νά έπιστρέψουν στην Κωνσταντινούπολη και ότι θά τους κάλυπτε τά έξοδα του ταξιδιού· έπιπλέον, μέ έπιστολή (26 Ιουλίου 1861) τους σύστησε στόν άρχιεπίσκοπο τών Άρμενοκαθολικών τής Κωνσταντινούπολης Hasun,¹⁷ έπιδιώκοντας έτσι νά τους άπομακρύνει άπό τόν Μαραγκό και νά παρακινήσει τόν Hasun νά ένδιαφερθεϊ γι' άυτούς. Έκεϊνοι όστόσο παρέμειναν ύπό την έπιρροή του Μαραγκού.

Ό πληρεξούσιος του πάπα στην Κωνσταντινούπολη Paolo Brunoni συμπεριφερόταν πρός τόν Μαραγκό μέ ψυχρότητα άλλά και ό τελευταίος ένεργοΐσε ανεξάρτητα άπό τόν Brunoni. Η «Προπαγάνδα» ζήτησε άναφορά για τό ζήτημα άυτό άπό τόν Brunoni, ό όποός μέ έγγραφό του τής 2ας Ιουλίου 1861, άπάντησε ότι ό Μαραγκός ήταν μορφωμένος και ένθουσιώδης και άνέπτυσε μεγάλη δραστηριότητα στο χώρο τών όμοειθών του· όστόσο οί ιδέες του ήταν κάπως συγκεχυμένες, οί προσπάθειές του στεροΐνταν σοβαρότητας και τά σχέδια του ήταν φαντασιοπληξίες· προσέθετε, έπιπλέον, ότι ή είσοδος όρισμένων κοριτσιών στην «Άγία Οίκογένεια» είχε δημιουργήσει προβλήματα στις Όρθόδοξες οίκογένειές τους.¹⁸ Όστόσο ό Brunoni διόρισε στις 5 Μαΐου 1862 τόν Μαραγκό διευθυντή του Φροντιστηρίου.

Κατά την περίοδο άυτή οί Ούνιτες, οί όποιοί δέν είχαν δικό τους ναό, έκκλησιάζονταν στο ναό τών Άρμενοκαθολικών άλλά δημιουργούνταν προβλήματα λόγω τής άσυμφωνίας τών έκκλησιαστικών ήμερολογίων.

Μέ την εμφάνιση τής κίνησης τών Βουλγαροκαθολικών στη Μακεδονία στα 1860, ό πάπας διόρισε τόν Άπρίλιο του 1861 τόν Sokolski ως άρχιεπίσκοπο τής κοινότητας άυτής. Ός τότε ή μοναδική καθολικού δόγματος θρησκευτική κοινότητα (*millet*) που είχε άναγνωριστεί άπό την Ύψηλή Πύλη ήταν οί Άρμενοκαθολικοί και μοναδικός ύπεύθυνος για τους καθολικούς έναντι τής όθωμανικής έξουσίας ήταν ό άρχιεπίσκοπός τους Hasun. Άπό τόν Hasun, -ό όποός έξασφάλισε στα 1861 για τόν Sokolski και στη συνέχεια για τό διάδοχό του Arabaciski, την άναγνώριση τής άρχιεπισκοπής τους-, ή

17. Pribyl, ό.π., σ. 27.

18. Στο ίδιο, σ. 23.

«Προπαγάνδα» με ἐπιστολή τῆς 28ης Μαρτίου 1862, ζήτησε καὶ τὴν ἀναγνώριση τῶν Οὐνιτῶν ἀπὸ τὴν Ὑψηλὴ Πύλη. Στὴν ἀπάντησή του πρὸς τὴν «Προπαγάνδα» (16 Ἀπριλίου) ὁ Hasun σημείωνε ὅτι ἤδη εἶχε κάνει τὰ ἀπαραίτητα διαβήματα πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση ἀλλὰ ἡ Ὄθωμανικὴ κυβέρνηση ἦταν ἐξαιρετικὰ προσεκτικὴ στὸ θέμα αὐτὸ καὶ ἔχει ἰδιαίτερα θερμὴ γιὰ νὰ μὴν δυσαρεστῇ καὶ προκαλέσει τοὺς Ὀρθόδοξους Ρωμιούς.¹⁹

Προτοῦ ὁ Brunoni ἐπιστρέφει στὴ Ρώμη συγκρότησε στὶς 14 Μαΐου 1862 μιὰ ἐπιτροπὴ συμπαράστασης πρὸς τὸν Μαραγκό, με πρόεδρο τὸν Cambiaso καὶ μέλη τοὺς Sandri, γενικὸ διοικητὴ τῶν μονῶν, καὶ τοὺς ἱερεῖς τῆς Ἀγίας Μαρίας (St. Marie), Θεόφιλο καὶ Ἰάκωβο Barozzi. Ὡστόσο, λίγο ἀργότερα, ἡ ἐπιτροπὴ διαλύθηκε ἐπισημαίνοντας ὡς αἰτία τῆς διάλυσης τὸ ὅτι ὁ Μαραγκὸς ἔδρασε ἀνεξάρτητα ἀπὸ αὐτήν.

Στὸ μεταξὺ, στὰ 1865 ἢ 1866 τὰ οἰκήματα τῆς κοινότητος ἔγιναν τρία ἐνῶ τὰ μέλη τῆς κοινότητος κατασκεύαζαν ὑποδήματα γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν πόρους, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μαραγκὸς ταξίδεψε στὰ 1867 καὶ στὰ 1869 στὴ Ρώμη γιὰ νὰ ἐξασφαλίσει ὑποστήριξη, ἀλλὰ δὲν τὰ κατάφερε.

Κατὰ τὴν περίοδο αὕτῃ ὁ ἐπίσκοπος Μελέτιος ἔλαβε ἐπιστολὴ ἀπὸ κάποιον ὀνόματι Τσορμπατζή, μέλος τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀδριανούπολης, οἱ Βουλγαροκαθολικοὶ τῆς ὁποίας εἶχαν ὀργανωθεῖ ἀπὸ τὸν Πολωνὸ Franz Malcinski καὶ τὸν Βουλγαροκαθολικὸ Arabaciski. Σύμφωνα με τὴν ἐπιστολὴ αὕτῃ δέκα χιλιάδες Ρωμιοὶ τῆς Ἀδριανούπολης δήλωναν πρόθυμοι νὰ προσχωρήσουν στὸν καθολικισμό. Ὁ Μελέτιος διεβίβασε τὴν πληροφορία στὴν «Προπαγάνδα» καί, με τὴν ἄδεια τοῦ Brunoni, ὁ Δημητριάδης ἐπωμίστηκε τὴν ἀποστολὴ αὕτῃ καὶ ἐργάστηκε στὴν Ἀδριανούπολη με τὴν ὑλικὴ ὑποστήριξη τοῦ Βόλγου· ἀλλὰ καὶ ὁ Arabaciski, δὲν εἶχε ἰδιαίτερη ἐπιτυχία γι' αὐτὸ καὶ ἔφυγε γιὰ τὴ Ρώμη.²⁰

Στὰ 1874 τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Βόλγου δὲν πήγαιναν καλὰ καὶ ἡ βοήθεια πρὸς τὸ Μαραγκὸ σταμάτησε. Ὁ Μαραγκὸς, ὥστόσο, συνέχισε με ἐπιμονὴ τὶς προσπάθειές του· ἔφτασε μάλιστα στὸ σημεῖο νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν πατριθιγέντα Ὀρθόδοξο πατριάρχη Σωφρόνιο νὰ μεταστραφεῖ στὸν καθολικισμό. Ὅπως ἤδη ἀναφέρθηκε, στὶς ἐπισκέψεις του στὴ Ρώμη δὲν κατάφερε

19. Στὸ ἴδιο, σ. 59.

20. Στὸ ἴδιο, σ. 71.

νά εξασφαλίσει υποστήριξη έπειδή ή Ρώμη φοβόταν τις υπέρμετρες φιλοδοξίες του και θεωρούσε ότι ή σπουδή τών ενεργειών του θα ένοχλούσε Όθωμανούς και Όρθοδόξους. Έτσι ό Μαραγκός βρέθηκε σέ δύσκολη θέση και δέχθηκε άρκετές φορές βίαιες επιθέσεις από τούς Όρθοδόξους.

Όταν ό πάπας Πίος Θ' άποφάσισε στά 1875 τήν ίδρυση τής Καθολικής Αρχιεπισκοπής Αθηνών διόρισε στο άξίωμα του αρχιεπισκόπου τόν εξάδελφο του Υάκινθου Μαραγκού, Ιωάννη Μαραγκό, επίσκοπο Τήνου. Ό Μαραγκός κλήθηκε τό 1876 στη Ρώμη για τά θέματα τής κοινότητάς του όπου και του ζητήθηκε νά σταθεί στο πλευρό του εξαδέλφου του στην Αθήνα, πράγμα που έκανε και έτσι πέρασε τό υπόλοιπο τής ζωής του στην ελληνική πρωτεύουσα κηρύττοντας και δημοσιεύοντας.

Στήν ήγεσία τής κοινότητας τής Κωνσταντινούπολης βρέθηκε μετά τόν Μαραγκό ό Πολύκαρπος Αναστασιάδης. Κατά τήν περίοδο αύτή τήν κοινότητα άποτελούσαν 60 άτομα. Χωρίς τήν υποστήριξη και τήν αναγνώριση τής Ρώμης οι μοναχές τής “Αγίας Οικογένειας” διασκορπίστηκαν στά 1877. Για τήν εκκαθάριση τής συνοδείας διορίστηκε από τόν καρδινάλιο Fransonι ό Cambiaso ως υπεύθυνος. Ένα μέρος τών μοναχών εγκαταστάθηκε στη μονή τής Γεννήσεως (Nativité) στη Βαλένθια, ένα άλλο στη μονή St. Sacrement de Pardon στη Μασσαλία και ένα τρίτο στο Νοσοκομείο τής Τήνου. Οι υπόλοιπες αναχώρησαν για τή γενέτειρά τους Σύρο και κάποιες εγκαταστάθηκαν μαζί με τις Φραγκισκανές μοναχές τής Αγίας Μαρίας Draperis. Οι τελευταίες αποτέλεσαν στά 1920 τόν πυρήνα τής Παμμακαρίστου.

Ό Θεόδωρος Άπουσίας, ένας από τούς σπουδαστές τής Θεολογικής Σχολής Χάλκης που είχαν προσχωρήσει στο κίνημα του Μαραγκού, εγκαταστάθηκε σέ ένα μοναστήρι τής Ρώμης, ενώ ό Ιερώνυμος Δημητριάδης, εισήλθε στά 1883 στην ύπηρεσία του Μελχίτη πατριάρχη Γρηγορίου με σκοπό νά υπηρετήσει τούς Ούνιτες τής Καισάρειας. Στά 1893 ή κοινότητα είχε έπτά ιερείς, τρεῖς ναούς και 3000 μέλη στην Κωνσταντινούπολη, 1500 στά Μάλγαρα (Malkara) και στο Νταούτελι (Davuteli) τής Ανατολικής Θράκης και 100 στην Καισάρεια.

Ό πάπας Λέων ΙΓ' ανέθεσε τό 1895 στον Άσσομφιονιστή François Picard νά επεκτείνει τό Φροντιστήριο τών Ουνιτών στην Κωνσταντινούπολη και νά ιδρύσει δύο ναούς, στην Κωνσταντινούπολη και στη Χαλκηδόνα (Kadiköy).²¹

21. Lanne, ό.π., σ. 329.

Στις 9 Ιανουαρίου 1897 ἡ ἐκκλησία τῶν Ἀσσομψιονιστῶν στὸ Κούμκαπι με-
τατράπηκε σὲ καὶ τῆς Ἀναστάσεως τῶν Οὐνιτῶν. Μετὰ τὰ 1897 ὁκτὼ
Ἀσσομψιονιστὲς ἱερεῖς υἱοθέτησαν τὸ βυζαντινὸ ρυθμὸ γιὰ νὰ φέρουν σὲ πέ-
ρας αὐτὴ τὴν ἀποστολὴ ταχύτερα καὶ ἀποτελεσματικότερα. Μετὰ ἀπὸ τὴν
περίοδο αὐτὴ ἡ κοινότητα τῶν Οὐνιτῶν στὴν Τουρκία περιῆλθε ὑπὸ τὸν ἑλεγ-
χο τῶν Ἀσσομψιονιστῶν οἱ ὁποῖοι ἐκπαίδευαν ἱερεῖς στὰ φροντιστήρια τοῦ
Κούμκαπι καὶ τῆς Χαλκηδόνας, ἐνῶ, ταυτόχρονα, ἐπόπτευαν τοὺς Οὐνίτες
στὸ Κούμκαπι, στὴ Χαλκηδόνα, τὴν Καλλιπολίη καὶ τὴ Νεάπολη.²²

ΗΣΑΪΑΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Ὑάκινθος Μαραγκὸς γνωρίστηκε στὴν Ἀθήνα μὲ ἓνα νεαρὸ ὀνόματι Ἡσαΐα
(κατὰ κόσμον Ἡλία) Παπαδόπουλο,²³ τὸν ὁποῖο ἔστειλε στὴν Κωνσταντινούπο-
λὴ ὅπου καὶ ἐξασφάλισε τὴν ἐνεργὸ συμμετοχὴ του στὴν κοινότητα τῶν Οὐνιτῶν.

Τὴν περίοδο ἐκείνη κυκλοφοροῦσε ἡ φήμη ὅτι στὰ Μάλγαρα μιὰ ὁμάδα
Ρωμῶν ἤθελε νὰ προσχωρήσει στὸν καθολικισμό. Ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ πάπα
στὴν Κωνσταντινούπολη Vatunelli ἦταν διστακτικὸς καὶ ἀρχικὰ δὲν ἀνέλα-
βε καμία πρωτοβουλία. Ἀργότερα, ὅμως, ἀνέθεσε τὴν ὑπόθεση αὐτὴ στὸν
Ἡσαΐα, ὁ ὁποῖος σύστησε στὰ 1884 μιὰ ἱεραποστολὴ στὰ Μάλγαρα ὅπου βρι-
σκόταν ἤδη ἀπὸ τὸν προηγούμενο χρόνο. Ἐκεῖ ἴδρυσε καὶ γιὰ τὴν κοινότητα
τὴν ὁποία ἀποτελοῦσαν εἴκοσι οἰκογένειες, ἐνῶ ὑπῆρχε καὶ ἓνα σχολεῖο. Λίγο
ἀργότερα πέτυχε καὶ τὴν προσχώρηση στὸν καθολικισμό δεκαῆξι οἰκογενειῶν
ἀπὸ τὸ γειτονικὸ Νταούτελι. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο σχηματίστηκε μιὰ καθολικὴ
κοινότητα καὶ στὸ βουλγαρικὸ χωριὸ Lisgar, τὸ ὁποῖο ἀργότερα βρέθηκε ὑπὸ
τὴν ἐποπτεία τοῦ βούλγαρου ἐπισκόπου Petkov. Λόγω τῆς δραστηριότητάς
του αὐτῆς βρέθηκε πολλὰς φορὲς σὲ πολὺ δύσκολη θέση: ἔπεσε θύμα ἐνέδρας
καὶ ξυλοδαρμοῦ στὸ δρόμο πρὸς τὸ Πασάκιοϊ (Paşaköy), ἐνῶ στὸ Νταούτελι
δέχθηκε ἐνοπλὴ ἐπίθεση.²⁴

Ὁ Ἡσαΐας δικάστηκε στὰ 1903 ἀπὸ τὸ δικαστήριον τῶν Μαλγάρων μὲ τὴν

22. Γιὰ τὴ δραστηριότητα τῶν Ἀσσομψιονιστῶν στὴν Τουρκία βλ. Chr. Babet, *La Mission des Augustins de l'Assomption*, Istanbul: Isis, 1996.

23. Γεννήθηκε στὸν Πύργο Ἡλείας ἀπὸ ὀρθόδοξὴ οἰκογένεια. Στὰ 1877 ἔγινε καθολι-
κός. Χειροτονήθηκε διάκονος στις 5 Ὀκτωβρίου 1880 καὶ στις 4 Δεκεμβρίου 1882 ἱερέας
ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο Νεαπόλεως Βενιαμίν.

24. Χριστιανικὴ Ἑστία, Φεβρουάριος 1932, σ. 2.

κατηγορία –πού επέσυρε την ποινή του θανάτου– ότι είχε κηρύξει στο ναό των Μαλγάρων όπου και επισήμανε: «Νά ἐμπιστεύεστε τὸν πάπα καὶ ὄχι τὸν σουλτάνο». Τὸ δικαστήριο παρέπεμψε τὴν ὑπόθεση στὸ νομάρχη τῆς Ἀδριανούπολης, ὅπου Ἡσαΐας μάταια ζήτησε τὴ βοήθεια τοῦ γάλλου προξένου καὶ τοῦ βουλγάρου ἐπισκόπου Petkov. Στὸ δικαστήριο ὅμως ἀπολογούμενος κατάρφερε νὰ πείσει τὸν νομάρχη καὶ νὰ ἀθωωθεῖ.²⁵

Στὴν περιοχή ὑπῆρχαν στὰ 1913 ἑνας Ἀσσομφιονιστῆς καὶ 5 ἱερεῖς σὲ χωριά.²⁶ Γνωρίζουμε ἐπίσης καὶ τὸ ὄνομα τοῦ στενοῦ συνεργάτη τοῦ Ἡσαΐα: ἦταν ὁ Χριστόφορος Παπαδόπουλος, πὺ ὑπῆρέτησε στὴν ἐνορία αὐτὴ καὶ πέθανε τὸ 1920 στὴν Καλλιόπολη.

Στις 29 Ἰουλίου 1909 ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ πάπα στὴν Κωνσταντινούπολη Sardi ὄρισε τὸν Ἡσαΐα προϊστάμενο τῶν Οὐνιτῶν. Λόγω στεγαστικῶν προβλημάτων ὁ Ἡσαΐας ἄσκησε τὰ καθήκοντά του σὲ ἓνα οἶκημα στὸ Αἰναλίτσεσμε (Aynalıceşme) στὸ Πέραν.²⁷

Στὸ μεταξὺ στὴν Πέραμο τοῦ Μαμαραῖ καθολικοὶ ἱερεῖς ἀνέπτυσαν δραστηριότητα ἀπὸ τὸ 1904. Τὰ καθήκοντα τοῦ ἱερέα ἄσκησε ὁ Θεόφιλος μετὰξὺ 1904 καὶ 1908. Οἱ καθολικοὶ πὺ ζοῦσαν ἐκεῖ καὶ ἀντιμετώπιζαν δυσχέρειες ζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τὸν ἐκπρόσωπο τοῦ πάπα Bonetti.²⁸ Στις 21 Φεβρουαρίου 1910 στάλθηκε στὴν Πέραμο, στὴν ὁποία δὲν ὑπῆρχε ἱερέας, ὁ Ἡσαΐας.²⁹ Ἐκεῖ ἐπὶ 18 μῆνες συναντοῦσε μεγάλα προβλήματα, ἀφοῦ ἔγινε εἰσβολὴ στὸ σπίτι του καὶ ὑπέστη ξυλοδαρμό· ἐπίσης δέχθηκε ἐπίθεση ἀπὸ Ὀρθόδοξους κατὰ τὴ διάρκεια μιᾶς βάφτισης καὶ διασώθηκε τελικὰ ἀπὸ τοὺς χωροφύλακες. Τελικὰ λίγο ἀργότερα κάποιες οἰκογένειες ἀπὸ τὴν Πέραμο ἐγκαταστάθηκαν στὴν Κωνσταντινούπολη.

Ὁ Ἡσαΐας, μετὰ ἀπὸ αἶτημα τοῦ πάπα Πίου Γ' στὴ Σύνοδο τῶν καρδινάλιων τοῦ Βατικανοῦ, χειροτονήθηκε τὴν 1η Δεκεμβρίου 1911 ἐπίσκοπος Γκρατιανουπόλεως. Ἡ τελετὴ ἔλαβε χώρα στίς 21 Ἰανουαρίου 1912 στὸ ναὸ τοῦ

25. Βαρούχας, ὁ.π., σσ. 60-64.

26. R. Janin, «L' Eglise Catholique en Turquie d' Europe», *Echos d'Orient* 16 (1913), σ. 242.

27. Τὴν πληροφορία αὐτὴ μετὰξὺ ἄλλων ἔλαβα ἀπὸ συνέντευξη μὲ τὸν τελευταῖο ἱερέα τῶν Οὐνιτῶν τῆς Κωνσταντινούπολης Θωμὰ Βαρσάμη, λίγους μῆνες πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του (6 Φεβρουαρίου 1996).

28. Γιὰ τὴν ἀπαρχὴ τοῦ προβλήματος αὐτοῦ βλ. R. Bousquet, «L' Affaire de Péramos», *Echos d' Orient* 6 (1903), σσ. 401-408.

29. Salaville, ὁ.π., σ. 64.

Ἁγίου Πνεύματος (St. Esprit) στὸ Ἐλμάνταγ (Elmadag). Στὴ χειροτονία προεξῆρχαν ὁ βουλγαρος ἀρχιεπίσκοπος Miron καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἀδριανουπόλεως Petkov. Στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἐπισκοπικῆς του δράσης ὁ Ἡσαΐας Ἰδρυσσε τὸ σωματεῖο «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος»³⁰ καὶ στὰ 1917 κλήθηκε στὴ Ρώμη ἀπὸ τὸν πάπα Βενέδικτο ΙΕ' ὡς βοηθὸς τοῦ προέδρου τῆς «Συνόδου τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν». Στὰ 1929 παραιτήθηκε λόγω προβλημάτων υγείας, ὥστόσο ὁ πάπας τὸν παρακάλεσε νὰ παραμείνει στὴ Ρώμη καὶ νὰ διατηρήσει τὴ θέση του *ad honorem*. Πέθανε ἐκεῖ στίς 18 Ἰανουαρίου 1932.³¹

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΑΛΑΒΑΖΗΣ

Ὁ Νικόλαος Χαλαβαζῆς ἄρχισε νὰ ἐκδίδει τὸν Μάιο τοῦ 1880 στὴ Σύρο τὴν ἐβδομαδιαία ἐφημερίδα Ἀνατολή. Μὲ τὴν ἐφημερίδα αὐτὴ συνεργάστηκε καὶ ὁ Μαραγκὸς ποὺ ἦταν συγγενὴς του. Ὁ Νικόλαος πέθανε στὰ 1896. Ὁ γιὸς του Γεώργιος³², 16 χρόνων τότε, συνέχισε τὴν ἐκδοση τῆς Ἀνατολῆς. Στίς 3 Δεκεμβρίου 1897 ἄρχισε τίς σπουδές του στὸ Κολλέγιο τῆς Ρώμης, ὅπου, ἐξἄλλου, ἔγινε καὶ ἡ χειροτονία του, στίς 29 Ἰουνίου 1906. Ἀμέσως μετὰ ἐγκαταστάθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη, ἐπὶ Giovanni Tacci, θερμοῦ ὑποστηρικτῆ τῆς ἱεραποστολῆς τῶν Ρωμίων καὶ ἀρχιεπισκόπου Νικαίας (στὴ συνέχεια καρδινάλιου καὶ δεύτερου γραμματέα τῆς Συνόδου τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν). Τὸν Μάρτιο τοῦ 1914 πῆγε στὴ Ρώμη καὶ μὲ τὴ συνάντησιν τοῦ πάπα συνέλεξε στὸ Βέλγιο καὶ τὴν Ὀλλανδία χρήματα γιὰ τὸ ναὸ τῆς κοινότητος. Στὰ 1919 ἐπέστρεψε στὴν Κωνσταντινούπολη³³ ἀπὸ τίς ΗΠΑ καὶ ἀνέλαβε τὸ φροντιστήριον τῆς κοινότητος ποὺ στὰ 1919 εἶχε 15 σπουδαστές. Μεταξὺ 1914-1919 ἀνέλαβε τὴν κοινότητα τῆς Θράκης ἐνῶ τὸ 1918 ὀρίστηκε ἀρχιερέας καὶ τοποτηρητῆς στὴν ἐξαρχία.

30. «Περὶληπτικὴ ἐνημέρωσις ἡ μᾶλλον μερικὲς σημειώσεις γύρω ἀπὸ τὴν Ἰδρυσιν, τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ Ἑνωτικῆς Ἔργου Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀνατολικῆς Θράκης (Τουρκίας)»: ἀνυπόγραφη καὶ ἀδημοσίευτη ἐργασία στὸ Ἀρχεῖο τῆς Οὐνιτικῆς Ἐπισκοπῆς στὴν Ἀθήνα, σ. 2.

31. Κοινωνικὴ Ἑστία, 16 (Ἀπρίλιος 1957), σ. 4.

32. Γεννήθηκε τὸ 1881 στὴ Σύρο. Ἀποφοίτησε ἀπὸ τὸ Κολλέγιο τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου στὴ Ρώμη.

33. C. Korolevskij, «Some Information Concerning Societies for Assistance to Catholics of Oriental Rite», *Unitas*, 1950, σ. 137.

Ὁ Γεώργιος Χαλαβαζής ἐξελέγη στὶς 15 Ἰουνίου 1920 ἐπίσκοπος Θεοδωρουπόλεως. Ἡ χειροτονία του ἔλαβε χώρα στὶς 15 Αὐγούστου 1920 στὴ Ρώμη καὶ ἀκολούθως ἀνέλαβε τὴν ἐποπτεία τῆς κοινότητος. Χάρη στὴ βοήθεια ἀπὸ τὴ Νέα Ὑόρκη καὶ τὴν Πενσυλβάνια κατάφερε νὰ ἐπεκτείνει τὸ κτίριο τῆς κοινότητος στὴν Κωνσταντινούπολη, νὰ κτίσει ἕνα σχολεῖο καὶ νὰ ἀγοράσει ἄλλο ἕνα κτίριο ὡς ἐπισκοπικὴ ἔδρα.

Τὸ κτίριο στὸν ἀριθμὸ 44 τῆς λεωφόρου Χαμάλμπασι (Hamalbaşı) τοῦ Πέραν, στὸ ὁποῖο βρίσκονται σήμερα ἡ Σχολὴ τῆς Ὁδηγήτριας καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἀγίας Τριάδος, κτίστηκε στὰ 1916-17 σὲ οἰκόπεδο ποὺ εἶχε δωρήσει μεταξὺ 1885-1890 ἕνας εὐπορος καθολικός, ὁ Ἰγνάτιος Κογρί, καὶ μετὰ χρημάτων ποὺ εἶχαν συγκεντρωθεῖ ἀπὸ δωρεές.³⁴ Ἡ Σχολὴ τῆς Ὁδηγήτριας, τὸ πιὸ σημαντικό σχολεῖο τῆς κοινότητος ποὺ ἀρχικὰ (1883) στεγαζόταν σὲ σπῆτι, ἐγκαταστάθηκε στὸ κτίριο αὐτὸ τὸ 1919.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς θητείας τοῦ Χαλαβαζῆ λειτουργήσε πιθανότατα καὶ ἕνα κοινοτικὸ σχολεῖο ὑπὸ τὴ διεύθυνση μοναχῶν στὸ κτίριο στὸ ὁποῖο μέχρι πρότινος στεγαζόταν τὸ ξενοδοχεῖο «Σερέφ» (Şeref). Μία ἀκόμα σχολὴ τῆς κοινότητος τῶν Οὐνιτῶν μετὰ τὴν ὀνομασία «Σύμπνοια» καὶ διευθυντὴ κάποιον Καλαζὰ ὑπῆρχε στὴν ὁδὸ Φιτσιτζι Ἀμπντί (Ficici) 19 στὸ Πέραν.³⁵

Στὰ 1921 οἱ μοναχὲς τῆς Παμμακαρίστου ἱδρυσαν ἕνα παρθενγωγεῖο στὴν ὁδὸ Ἐτζατζίμπασι (Eczacıbaşı) 15 στὸ Πέραν, τὸ ὁποῖο ἀργότερα θὰ μετατραπεῖ σὲ ἐπισκοπικὴ κατοικία. Ἡγουμένη τοῦ παρθενγωγείου αὐτοῦ, ποὺ ὀνομαζόταν «Πανάχραντος», ἀνέλαβε ἡ Μαγδαληνὴ Φωτιάδου, ποὺ προερχόταν ἀπὸ τὶς Οὐρσουλίνες τῆς Νάξου. Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς Ἀρρένων τῆς Ὁδηγήτριας ἦταν τότε ὁ ἀδερφὸς τοῦ ἐπισκόπου, Δωρόθεος Χαλαβαζής. Στὰ 1926 διευθυντὴς ἦταν ὁ γιατρὸς Ν. Παπαδόπουλος.

• ΟΙ ΟΥΝΙΤΕΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ

Ἡ δεκαετία ποὺ ξεκίνησε στὰ 1912 μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς Πολέμους καὶ ὅλο-

34. Πληροφορία ἀπὸ τὸν Θωμὰ Βαρσάμη. Γιὰ τὴν ἀνέγερση τοῦ ναοῦ ἀπαντῶνται διάφορες ἡμερομηνίες: Στὴν Ἐγκυκλοπαίδεια τῆς Κωνσταντινούπολης τοῦ R. E. Κογι, σὲ ἄρθρο μετὰ τὴν ὑπογραφή τοῦ Hakkı Göktürk, ὁ ναὸς τῆς ὁδοῦ Χαμάλμπαση 44 ἀναφέρεται ὅτι κτίστηκε στὰ 1863. Σὲ μιὰ ἄλλη πηγὴ συνάντησα τὴν ἡμερομηνία 1923.

35. *Annuaire Oriental*, 1912, σ. 892.

κληρώθηκε με τὸν Πόλεμο τῆς Τουρκικῆς Ἀνεξαρτησίας ἦταν ιδιαίτερα δύσκολη τόσο γιὰ τοὺς μουσουλμάνους ὅσο καὶ γιὰ τοὺς χριστιανούς. Καθώς, ιδιαίτερα μετὰ τὸν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, τὰ σχολεῖα καὶ οἱ ἱεραποστολικές δραστηριότητες τῶν καθολικῶν εἶχαν μεγαλύτερη εὐχέρεια δράσης σὲ τουρκικὰ ἐδάφη παρὰ σὲ ἑλληνικά, στὴ διάρκεια τοῦ Πολέμου τῆς Τουρκικῆς Ἀνεξαρτησίας «...ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία καὶ Ἱεραποστολὴ ἄρχισε νὰ χρησιμοποιοῦ ὅλη τὴν ἐπιρροή της ὑπὲρ τῶν Τούρκων, ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητος τῶν τουρκικῶν ἐδαφῶν καὶ ἐνάντια στὶς ἑλληνικὲς ἀξιώσεις».³⁶ Ὡστόσο, ἡ κατάστασις αὐτὴ ἄλλαξε στὴ Σμύρνη μετὰ τὴν εἴσοδο τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Στὴν πόλιν αὐτή, ποὺ ἀποτελοῦσε σημαντικὸ ἱεραποστολικὸ κέντρο, ὑπῆρχαν ἑλληνογαλλικὰ καὶ ἑλληνογερμανικὰ λυκεία ποὺ ἀπευθύνονταν στοὺς Ρωμίους. Μεταξὺ τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Σμύρνης εἶχε σχηματιστεῖ μιὰ καθολικὴ κοινότητα τὴν ὁποία ἀποτελοῦσαν κυρίως Ἑλληνες ἔμποροι. Οἱ καθολικοὶ αὐτοὶ δὲν ἦταν «ἐνωτικοί» –παλαιοὶ ὀρθόδοξοι ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὸ βυζαντινὸ τυπικὸ– ἀλλὰ λεβαντινοὶ Ἑλληνες νησιῶτες ποὺ ἀκολουθοῦσαν ἀπὸ αἰῶνες τὸ λατινικὸ τυπικόν. Τὸ γεγονός αὐτὸ διευκόλυνε τὴν ἀναγνώρισή τους ἀπὸ τὴν ἐθνικιστικὴ τάσι τῆς ἑλληνικῆς κυβέρνησης, γιὰτὶ ἂν ἦταν «ἐνωτικοί» ἡ ἀποδοχὴ αὐτὴ θὰ προκαλοῦσε τὴν ἀντίδρασι τὸσο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὅσο καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Μὲ πρωτοβουλία τοῦ Ζαμάνου, προκρίτου τῆς κοινότητος αὐτῆς ποὺ ἤρθε ἀπὸ τὴς Κυκλάδες καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴ Σμύρνη, ἰδρύθηκε στὰ 1919 ὁ «Σύλλογος τῶν ἐν Σμύρνη Μικρασιατικῶν Ἑλλήνων Καθολικῶν», μετὰ τὸν ὅτιν προσέγγισι τῶν «δύο πλευρῶν».³⁷

Ὁ Σύλλογος αὐτὸς πραγματοποιοῦσε στὶς 14 Σεπτεμβρίου 1919 συνέλευσι στὸ «Λαϊκὸ Κέντρο». Ἡ συνέλευσις ἄνοιξε μετὰ τὴς εὐχαριστίες τοῦ διοικητῆ Nider πρὸς τὸ Σύλλογον γιὰ τὴν πρόθεσίν του νὰ συνενώσει ὀρθοδόξους καὶ καθολικοὺς Ἑλληνες, καὶ στὶς ἐκλογὰς ποὺ ἀκολούθησαν ἐκλέχθησαν οἱ Ἀλφρέδος Βιτάλης,³⁸ Λεάνδρος Ξανθάκης, Φ. Σαββόπουλος, Ροδόλφος Φιλιππούτσος καὶ Ἰωσήφ Καλλίσις ὡς προσωρινὰ μέλη τοῦ Διοικητικοῦ Συμ-

36. A. A. Pallis, *Yunanlılarm Anadolu Macerası* (1915-1922), μετ. C. Azizoglu, İstanbul 1995, σ. 71.

37. E. Berber, *Sanclı Yıllar: İzmir 1918-1922. Mütareke ve Yunan İsgali Döneminde İzmir Sancağı*, İstanbul 1997, σσ. 87-88.

38. Ὁ Dr. Βιτάλης εἶναι συγγραφέας δύο βιβλίων γιὰ τὴν τουρκικὴ γλῶσσα (1894 καὶ 1895): βλ. E. Balta, *Karamanlidika - Nouvelles Additions et Compléments*, τ. I, Ἀθήνα: Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν, 1997, σσ. 108, 222.

βουλίου, με προτεραιότητα την σύνταξη καταστατικού. Τὸ Δ.Σ., τὸ ὁποῖο ἐτοίμασε τὸ καταστατικὸ μέσα σὲ λίγες μέρες, κάλεσε, με καταχώρηση σὲ ἔφημερίδα, τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου στὶς 21 Σεπτεμβρίου, στὸ «Λαϊκὸ Κέντρο», γιὰ τὴν ἔγκριση τοῦ καταστατικοῦ καὶ τὴν ἐκλογή νέου Δ.Σ.³⁹

Ἡ συνέλευση τῆς 21ης Σεπτεμβρίου ἐνέκρινε τὸ καταστατικὸ καὶ ἐξέλεξε στὴν προεδρία τοῦ συλλόγου τὸν Λέανδρο Ξανθάκη, διευθυντὴ τῆς ἔφημερίδας *Liberté*, στὴν ἀντιπροεδρία τὸν Φ. Σαββόπουλο, στὴ γενικὴ γραμματεία τὸν Ἀλφρέδο Βιτάλη, στὴν εἰδικὴ γραμματεία τὸν Στέφανο Δεπόλλα, ὡς ταμίας τὸν Ροδόλφο Φιλιππούτση ἀπὸ τὴν ἔφημερίδα *Levant*, ὡς ἐλεγκτὴ τὸν Λ. Βαρότση καὶ ὡς συμβούλους τοὺς Ἰωσήφ Καλλίσις, Ἰωσήφ Ξερόπουλο καὶ Ἰάκωβο Μισσίρ. Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, με τηλεγράφημά του ἀπὸ τὸ Παρίσι πρὸς τὸν πρόεδρο τοῦ Συλλόγου, ἐξέφρασε τὰ συγχαρητήριά του γιὰ τὴν ἴδρυση τοῦ Συλλόγου, τὸν ὁποῖο ἔθεσε ὑπὸ τὴν προστασία του κρίνοντας ὡς σημαντικὸ τὸν στόχο γιὰ τὴν συναδέλφωση τῶν δύο πλευρῶν καὶ ὡς θεμέλιο γιὰ τὴν εὐημερία τῆς χώρας.

Ὁ Riza Nur, ἀπὸ τὰ βασικὰ στελέχη τῆς τουρκικῆς ἀντιπροσωπείας στὴ Λωζάνη, στὴ διάρκεια τῶν συνδιασκέψεων γιὰ τὴν Ἀνταλλαγὴ τῶν Πληθυσμῶν, δήλωνε ὅτι ἀντὶ τοῦ χαρακτηρισμοῦ «Τοῦρκοι ὑπῆκοι Ἑλληνορθόδοξοι θρησκευμάτος» (*Rum-Ortodoks dininden Türk uyruklular*) προτιμοῦσε τὸ «Ρωμοὶ τουρκικῆς ὑπηκοότητος» (*Türk uyruklu Rumlar*). Ὁ γάλλος ἀντιπρόσωπος Laporte πρόσθεσε ὅτι ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ θὰ ἀφοροῦσε μόνο τοὺς Οὐνίτες καὶ δήλωσε τὰ ἑξῆς: «Ὡστόσο, αὐτοὶ εἶναι ἀριθμητικὰ λίγοι καὶ ποτὲ δὲν συμπεριφέρθηκαν ἐχθρικά πρὸς τὴν Τουρκία. Οἱ Σύμμαχοι δὲν μποροῦν νὰ ἀποδεχθοῦν τὸν ἐκπατρισμὸ τους». Ὁ Riza Nur διευκρίνισε τότε ὅτι «ἡ προπαγάνδα τῶν Ἑλλήνων εἶχε ἐπηρεάσει ὅλη αὐτὴ τὴν κατηγορία Τούρκων πολιτῶν» καὶ ὁ ἰταλὸς ἀντιπρόσωπος Montagna ὅτι «θεωροῦσε ιδιαίτερα εὐαίσθητη τὴ θέση τῶν Οὐνιτῶν».⁴⁰

Ἐνῶ στὴ Λωζάνη γίνονταν οἱ συζητήσεις αὐτές, ὁ Χαλαβαζής, ὁ ὁποῖος εἶχε πλέον σοβαρὴ ἀνησυχία γιὰ τὸ μέλλον τῆς κοινότητος, ἀποφάσισε νὰ μεταναστεύσει μαζί με τὸ μεγαλύτερο τμήμα τῆς κοινότητος στὴν Ἀθήνα. Πίσω στὴν Κωνσταντινούπολη παρέμειναν ἐλάχιστα μέλη. Μετὰ τὴν συν-

39. Berber, ὁ.π., σ. 340.

40. Lozan Barış Konferansı, *Tutanaklar Belgeler*, (μετ. S. L. Meray), σειρά 1, τόμ. 1, βιβλ. 2, Ἀγκυρα 1970, σ. 312.

θήκη τῆς Λωζάνης, τὸ μέλλον τῆς κοινότητος παρέμεινε ἀσαφές μέχρι τὴν 65ῃ συνεδρία, στίς 16 Αὐγούστου 1924, τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀνταλλαγῆς. Στὴ συνεδρία αὕτη, παρὰ τίς ἀντιρρήσεις τῆς τουρκικῆς ἀντιπροσωπείας οἱ Ρωμιοὶ Καθολικοὶ καὶ Προτεστάντες ἐξαιρέθηκαν τῆς Ἀνταλλαγῆς.⁴¹

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΒΑΡΟΥΧΑΣ

Ὁ Βαρούχας⁴² ὀρίστηκε στὰ 1924 ὡς πληρεξούσιος – ἐπικεφαλῆς τῆς κοινότητος τῆς Κωνσταντινούπολης. Στὰ 1927 ἔλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιμανδρίτη καὶ στὰ 1932 χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος Γρατιανουπόλεως.⁴³ Τὴν χειροτονία του πραγματοποιήσαν ὁ Μέγας Οἰκονόμος Θεόδουλος Χαϊλαρίδης καὶ ὁ ἐπίσκοπος τῶν Βουλγαροκαθολικῶν τῆς Κωνσταντινούπολης Kurtev. Μετὰ τὴν ἐγκατάσταση τοῦ Χαλαβαζῆ στὴν Ἀθήνα στὰ 1922, ἡ κοινότητα τῆς Τουρκίας ἦταν ἐξαρτημένη ἀπὸ ἐκείνη τῆς Ἀθήνας, ὡς τὸ 1932, ὅταν οἱ κοινότητες στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Τουρκία διαχωρίστηκαν διοικητικά. Ἡ Κωνσταντινούπολη ἀποτελέσε ξανὰ ἐπισκοπικὴ ἔδρα καὶ ὁ Βαρούχας ἐπίσκοπος καὶ ἐπικεφαλῆς τῶν Οὐνιτῶν στὴν Τουρκία.

Ἡ περίοδος τοῦ Βαρούχα ὡς ὑπεύθυνος τῆς κοινότητος τῆς Κωνσταντινούπολης ὑπῆρξε ἰδιαίτερα ἀποδοτική. Ὁ γιὸς τοῦ “Τουρκορθόδοξου πατριάρχη” παπα-Εὐθύμ Καραχισαρίδη, ὁ μέχρι πρόσφατα “πατριαρχεῦον” Selçuk Erenerol, ἀφηγεῖται ὅτι ὁ Βαρούχας ἐπισκεπτόταν συχνὰ τὸ Τουρκορθόδοξο Πατριαρχεῖο ὅσο ἦταν καλὰ ὁ Εὐθύμ. Ἐπὶ Βαρούχα, ἡ κοινότητα διέθετε δύο κοινωφελῆ ἰδρύματα: τὸν «Σύλλογον Ἑλληνορθόδοξων Νέων» καὶ τὸν γυναικεῖο «Σύλλογον Ἀλληλοβοηθείας». Ὁ Βαρούχας ἐξέδιδε ἐπίσης τὴν

41. Βλ. Stephen P. Ladas, *The Exchange of Minorities. Bulgaria, Greece and Turkey*, Νέα Υόρκη 1932, σ. 384.

42. Γεννήθηκε τὸ 1889 ἀπὸ ὀρθόδοξη οἰκογένεια. Σπούδασε στὴ Λέοντειο Σχολὴ στὴν Ἀθήνα. Στὴ συνέχεια σπούδασε ἐπὶ δέκα χρόνια στὸ Κολέγιο Ἁγίου Ἀθανασίου τῆς Ρώμης. Χειροτονήθηκε ἱερέας στὴ Ρώμη, στίς 29 Ἰουλίου 1911. Στὴν Κωνσταντινούπολη διετέλεσε γιὰ δύο χρόνια διευθυντὴς τοῦ Φροντιστηρίου. Ἐπὶ Ἡσαΐα ἦταν γραμματέας τῆς ἐπισκοπῆς. Στὰ 1917 πῆγε στὴ Ρώμη μαζὶ μὲ τὸν Ἡσαΐα καὶ στὰ 1920 τὸν κάλεσαν πίσω στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐκεῖ, ἀφοῦ διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ Φροντιστηρίου γιὰ δύο χρόνια, τέθηκε ἐπικεφαλῆς τῆς κοινότητος.

43. Χριστιανικὴ Ἑστία, Ἰούλιος 1932, σ. 5.

ἐφημερίδα Χριστιανική Ἑστία μετὰ τὴ βοήθεια τοῦ διευθυντῆ τῆς «Ὁδηγήτριας» Στυλιανοῦ Παπαδόπουλου.

Στὰ 1935 ὁ Βαρούχας ἔλαβε ἔγγραφη ἐντολὴ ἀπὸ τὴ Νομαρχία Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὁποία τοῦ γνωστοποιοῦσε ὅτι μετὰ βάσιν ἀπόφασιν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου τῆς 12ης Ἰουνίου 1935 ὁ πρόεδρος Ὁρθοπεδικῶν Ὑποθέσεων, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, ὁ πατριάρχης τῶν Τουρκορθόδοξων, ὁ Ἀρμένιος πατριάρχης, ὁ Ἀρμενοκαθολικὸς ἀρχιεπίσκοπος, ὁ ἔξαρχος τοῦ Ἀρχιεραββίνου, ὁ πνευματικὸς ἐπικεφαλῆς τῶν Ἀρμενίων Προτεστάντων καὶ ὁ Οὐνίτης ἐπίσκοπος ἐξαιροῦνταν ἀπὸ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἱερατικῆς τοῦς ἀμφίσεως ἐκτὸς ὑπηρεσίας, σύμφωνα μετὰ τὸ νόμον τοῦ 1934. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τὸ γεγονός ὅτι τὸ ἔγγραφο ποὺ δημοσιεύουμε παρακάτω ἀπευθυνόταν στὸν Βαρούχα ὡς «Ἑλληνοκαθολικὸ Πατριάρχη»:

«Τουρκικὴ Δημοκρατία
Νομαρχία Κωνσταντινουπόλεως
Διεύθυνση Ἀσφαλείας
Ἀρ. 11328
Λεωνίδα Διονύσιο Βαρόχα
Ἑλληνοκαθολικὸ Πατριάρχη

Σᾶς γνωστοποιῶ ὅτι ἐπιτρέπεται στὴν Αὐτοῦ Ἐξοχότητά σας νὰ χρησιμοποιεῖ προσωρινὰ τὰ ἱερατικά του ἐνδύματα ἐκτὸς ὁρθοπεδικῶν τελετῶν συμφώνως πρὸς τὸ 4ο ἄρθρον τοῦ κανονισμοῦ ὑπ. ἀρ. 1958 τὸ ὁποῖο ὑποδεικνύει τὸν τρόπο ἐφαρμογῆς τοῦ Νόμου περὶ Ἐνδυμασίας ὑπ. ἀρ. 2596 τῆς 3/12/34.

22/6/35

ὁ Βοηθὸς Νομάρχης»

Ὅταν ὁ πατριάρχης Ἀθναγόρας ἔφθασε τὸ 1949 στὴν Κωνσταντινούπολιν ζήτησε συνάντησιν μετὰ τὸν Βαρούχα, ὁ ὁποῖος τὴν ἀρνήθηκε. Ὁ Ἀθναγόρας ἐπιθυμοῦσε οἱ Ὁρθόδοξοι μαθητὲς τῆς Ὁδηγήτριας νὰ ἐγκαταλείψουν τὴ Σχολή, ἐνῶ ἀνάγκασε ἐπίσης καὶ τοὺς ψάλτες Ἰωάννη Ἀγγελίδην καὶ Γεώργιον Φραντζέδην νὰ παραιτηθοῦν ἀπὸ τὸ νάο.⁴⁴

44. «Περὶληπτικὴ ἐνημέρωσις...», ὁ.π., σ. 4.

Ο ναός τῶν Οὐνιτῶν, ἡ Ἁγία Τριάδα, γνώρισε καὶ αὐτὸς τὴν καταστροφὴν κατὰ τὰ γεγονότα τῆς 6-7ης Σεπτεμβρίου 1955. Ὄταν τὸ τουρκικὸ κράτος ἀποφάσισε νὰ καλύψει τὰ ἔξοδα ἐπισκευῆς τῶν ιδιοκτησιῶν ποὺ εἶχαν ὑποστεί ζημιὲς στὰ γεγονότα, ἔκανε αἴτηση καὶ ὁ Βαρούχας. Τοῦ ζητήθηκε τότε τὸ ὀθωμανικὸ φερμάνι τὸ ὁποῖο ἀναγνώριζε τοὺς Οὐνίτες ὡς ξεχωριστὸ (*millet*). Ἔτσι ὁ Δομίνικος Καλογεράς, ἀπὸ τοὺς θρησκευτικούς ἡγέτες τῆς κοινότητος, ὑποστήριξε ὅτι ἐνῶ δὲν ὑπῆρχε ἀπόφαση ἀναγνώρισης τῶν Οὐνιτῶν ὡς ξεχωριστῆς κοινότητος ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς, ὑπῆρχε ὡστόσο τὸ ἔγγραφο τῆς Νομαρχίας τοῦ 1935 τὸ ὁποῖο ἀπευθυνόταν στὸν Βαρούχα ὡς «Ἑλληνοκαθολικὸ Πατριάρχην» καὶ τοῦ παρεῖχε τὸ προνόμιο νὰ χρησιμοποιεῖ τὴν ἱερατικὴν του ἐνδυμασίαν ἐκτὸς θρησκευτικῶν τελετῶν καί, κατὰ συνέπεια, εἶναι πιθανὸν ὅτι τὸ φερμάνι ποὺ ζητοῦσαν νὰ εἶχε χαθεῖ κατὰ τὴ διάρκειαν τῶν γεγονότων. Ἀκολούθως ζήτησε ἀπὸ τοὺς ἀρμόδιους νὰ τοῦ δοθεῖ ἀντίγραφό του.

Ὁ Βαρούχας ὑπέφερε ἀπὸ ἀρτηριοσκλήρωση καὶ εἶχε μάλιστα χάσει τὸ ἓνα μάτι του. Ὄταν ἡ κατάστασις τῆς υγείας του ἐπιδεινώθηκε ἀναχώρησε γιὰ θεραπεία στὴν Ἀθήνα στὰ 1955, ὅπου καὶ πέθανε στὶς 28 Ἰανουαρίου 1957.

ΔΟΜΙΝΙΚΟΣ ΚΑΛΟΓΕΡΑΣ

Στὴ θέση τοῦ Βαρούχα ὁ πάπας Πίος ΙΒ΄ διόρισε τὸν Δομίνικο Καλογερά⁴⁵ ὁ ὁποῖος ἄρχισε στὰ 1956 νὰ ἐκδίδει τὴν ἑλληνογαλλικὴν ἡμερησίαν *Κοινωνικὴ Ἑστία*, τετρασέλιδην καὶ σχήματος ταμπλόιντ.

Κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ἐπίσκεψης τοῦ Καλογερά στὸν Μ. Aydin, βοηθὸ τοῦ Γενικοῦ Διευθυντῆ Βακουφίων στὴν Ἀγκυρὰ, στὶς 18 Φεβρουαρίου 1960, ὁ τελευταῖος παραδέχθηκε ὅτι ἦταν ἀδύνατον νὰ ἀνταποκριθεῖ στὴν αἴτησή του νὰ βρεθεῖ τὸ σχετικὸ φερμάνι στὰ σκονισμένα καὶ ἀκαταλογογράφητα ὀθωμανικὰ ἀρχεῖα καὶ ζήτησε τὴν κατανόησή του. Ἐπιπλέον, τοῦ πρότεινε

45. Ὁ Καλογεράς, Ἕλληνας ὑπῆκοος, γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολιν στὶς 15 Ἰουλίου 1915. Ὁλοκλήρωσε τὶς σπουδὲς του κοντὰ στοὺς Δομινικανούς μοναχοὺς τοῦ Τορίνου. Στὰ 1939 χειροτονήθηκε ἱερέας. Στὴν Κωνσταντινούπολιν γύρισε στὰ 1948 καὶ ἐπὶ πενταετία διετέλεσε λογιστὴς στὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Πέτρου (St. Pierre) τῶν Δομινικανῶν στὸ Γαλατά. Ἀπὸ τὸ 1972-1978 βρισκόταν στὴ Ρώμην. Μεταξὺ 1978-1983 διετέλεσε ἀρχιεπίσκοπος Σμύρνης. Σήμερα βρίσκεται στὴ Ρώμην, στὸ ναὸ τῆς Santa Maria Maggiore.

νά ιδρύσει ή κοινότητα ένα σύλλογο, όπως έκαναν και τὰ μουσουλμανικά τεμένη το 1926, ώστε ή κοινότητα αυτή, ή ταυτότητα τής οποίας δέν ήταν σαφής, νά αυτοπροστατεύσει τὸ «καθεστώς» της.

Χάρη στις προσπάθειες τοῦ Καλογερά, στή δεκαετία τοῦ 1960 αὐξήθηκαν κατὰ πολὺ οἱ κοινωνικὲς ἐκδηλώσεις. Στὰ 1963 ή κοινότητα διέθετε μάλιστα και χορωδία ὑπὸ τῇ διεύθυνση τοῦ Ἀλέξανδρου Παπαδόπουλου.⁴⁶ Ἐξάλλου και ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Ἀθιναγόρας, μετὰ τὴν ἐξομάλυνση τῶν σχέσεων μετὰ τὸ Βατικανὸ και τὴν ἀμοιβαία ἄρση τῶν ἀναθεμάτων, ἀναθεώρησε και τις σχέσεις του με τοὺς Οὐνίτες και ἄρχισε νά ἀποδέχεται τὸν Καλογερά.

Ὡστόσο, τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τὰ πράγματα δέν ήταν πολὺ εὐνοϊκά γιὰ τὴν κοινότητα, ή οποία λόγω και τῆς συγκυρίας τοῦ Κυπριακοῦ προβλήματος εἶχε ἀρχίσει νά φθίνει πληθυσμιακά: ἀπέμειναν μόλις 100 ἄτομα. Ἔτσι ὁ Καλογεράς ἀναγκάστηκε νά κλείσει τὴν Κοινωνικὴ Ἑστία τὴν οποία ἐξέδιδε γιὰ 12 χρόνια μαζί με τὸν Θωμὰ Βαρσάμη.

Στὰ 1969 ή βιβλιοθήκη ποὺ εἶχε συγκροτήσει ὁ Καλογεράς διέθετε 5000 τόμους και περιεῖχε σημαντικὰ βιβλία (γιὰ παράδειγμα τὰ βιβλία και τὰ χειρόγραφα τοῦ Aurel Decei τὰ οποῖα εἶχε προσπαθήσει νά ἀποκτήσει γιὰ ἕνα διάστημα και ή πρεσβεία τῆς Ρουμανίας). Στὰ 1972, ὅταν ή περιουσία τῆς ἐξαρχίας ἐκκαθαρίστηκε και τὸ κτίριο ἀποδόθηκε στοὺς Χαλδαίους, τὰ βιβλία συσκευάστηκαν γιὰ νά μεταφερθοῦν στὴ Ρώμη. Ὡστόσο, με ἐντολὴ τῆς Ρώμης, μεταφέρθηκαν στὴ βιβλιοθήκη τῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου (St. Antoine) τοῦ Πέραν.

Ἡ Σχολὴ τῆς Ὁδηγήτριας, με 118 ὀρθόδοξους και 30 λατίνους μαθητές, ἀναγκάστηκε νά κλείσει στὰ 1971, ὅταν ἀπέμειναν μόνο 10-15 μαθητές, λόγω τῆς ἀπόφασης ὑπ. ἀρ. 510-62 τῆς 6ης Σεπτεμβρίου 1968 τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας ή οποία ὑποχρέωνε τοὺς μαθητὲς νά φοιτοῦν στὰ σχολεῖα τῶν περιοχῶν ὅπου διέμεναν. Τὸ σχολεῖο τῆς Ὁδηγήτριας ἐκλείσει με ἀπόφαση τῆς ἀρμόδιας διεύθυνσης τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας στις 2 Σεπτεμβρίου 1971 (ἐγκύκλιος 12661). Τὴν ἐγκύκλιο αὐτὴ προκάλεσε σχετικὸ αἶτημα τοῦ διευθυντῆ τῆς Ὁδηγήτριας Jean Hanna.

Τὸ κτίριο ὅπου βρισκόταν τὸ σχολεῖο και ὁ ναὸς παραχωρήθηκαν στις 28

46. *Le Journal d'Orient*, 2 Ἰουλίου 1963.

Μαρτίου 1972, με την άδεια και των Ανατολικών Έκκλησιών, στὸν ἀρχιεπίσκοπο τῶν Χαλδαίων Gabriel Batta καὶ στὴ συνέχεια στοὺς Paul Karatas καὶ Antoine Goral. Γιὰ τὸ κτίριο αὐτὸ ὑπογράφηκε στὶς 27 Μαρτίου συμφωνητικὸ μετὰ τοῦ Καλογερά, τοῦ Βαρσάμη καὶ τοῦ Batta. Τὸ κτίριο τῆς ἐπισκοπικῆς ἑδρας πωλήθηκε τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1972. Στὶς 5 Ὀκτωβρίου 1972 ὁ Καλογεράς, ἀφοῦ ἐκκαθάρισε ὅπως εἶδαμε τὴν ἐξαρχία, ἀναχώρησε γιὰ τὴ Ρώμη.

ΘΩΜΑΣ ΒΑΡΣΑΜΗΣ

Στὴ θέση τοῦ Καλογερά διορίστηκε ὁ Θωμᾶς Βαρσάμης⁴⁷ ποὺ μετὰ τὸν Καλογερά ἦταν ὁ μόνος Οὐνίτης κληρικὸς στὴν Τουρκία· μάλιστα ὑπῆρξε ὁ πρῶτος καὶ τελευταῖος Οὐνίτης κοινοτικὸς ἐπικεφαλῆς μετὰ τουρκικὴ ὑπηκοότητα. Στὸν Βαρσάμη εἶχαν ἀπομείνει πλέον ἓνα σπίτι στὸ Πέραν καὶ ἓνα σπίτι καὶ μισὸς κῆπος στὴν Ἀντιγόνη τῶν Πριγκηποννήσων. Ἡ περιόδός του σφραγίζει καὶ τὸ τέλος τῆς Οὐνιτικῆς κοινότητος. Ὁ Βαρσάμης, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε ἄλλη φιλοδοξία παρὰ νὰ κρατήσει ἐνιαίᾳ τὴν κοινότητα ποὺ διέθετε πιά ἐλάχιστα μέλη, ἐργάστηκε μόνος του ἐπὶ 24 ἔτη γιὰ τὴν πνευματικὴ τῆς ἐποπτεία.

Ὁ νῦν οἰκουμενικὸς πατριάρχης Βαρθολομαῖος, ὅταν ἀκόμη ἦταν μητροπολίτης Χαλκηδόνος, σὲ μιὰ συνάντησή τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως στὴ Ρώμη, τὸν Ἰούνιο τοῦ 1990 (ἢ τοῦ 1991), ζήτησε νὰ μὴν σταλεῖ μετὰ τὸν Θωμᾶ Βαρσάμη ἄλλος κληρικὸς γιὰ τὴν Οὐνιτικὴ κοινότητα. Τὸ αἶτημά του ἦταν προσωπικὸ καὶ ὄχι ἀπόφαση τοῦ Πατριαρχείου.

Ὁ Βαρσάμης πέθανε στὶς 25 Μαΐου 1996, ἀποκαμωμένος καὶ χωρὶς καμιά ἐλπίδα γιὰ τὸ μέλλον τῆς κοινότητος. Στὴν κηδεία του στὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Τριάδας, στὶς 29 Μαΐου, παραρρέθηκε ὁ ἐπίσκοπος Γρατιανουπόλεως Ἀνάργυρος, ποὺ ταξίδεψε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ἐνῶ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ἐκπροσωπήθηκε ἀπὸ τὸν ἀρχιμανδρίτη Διονύσιο (σήμερα ἐπίσκοπο Συνάδων).

47. Ὁ Βαρσάμης γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη στὶς 2 Μαρτίου 1919. Παιδὶ ὀρθόδοξης οἰκογένειας, βαπτίστηκε στὶς 31 Μαρτίου 1919 στὴν Παναγία τοῦ Πέραν. Ὡστόσο στὶς 9 Ἰουλίου 1933 ἄρχισε νὰ παρακολουθεῖ τὸ Φροντιστήριον στὸν καθολικὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου (St. Louis) στὴν ὁδὸ Ποστατζιλάρ (Postacılar) στὸ Πέραν. Στὰ 1938 πῆγε στὴ Ρώμη καὶ σπούδασε στὸ Κολλέγιο τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Στὶς 20 Ἀπριλίου 1947 χειροτονήθηκε ἱερέας καὶ ἐπέστρεψε στὴν Τουρκία. Πέθανε στὶς 25 Μαΐου 1996 καὶ ἐνταφιάστηκε στὶς 29 Μαΐου στὸ καθολικὸ νεκροταφεῖο τοῦ Φερίκιοϊ (Feriköy).

Τὸ Βατικανὸν στὴ συνέχεια δὲν διόρισε κανέναν στὴ θέση τοῦ Βαρσάμη καὶ ἔτσι ἡ οὐνιτικὴ κοινότητά ἐξαρτήθηκε ἀπὸ τὸν παπικὸ ἐκπρόσωπο στὴν Κωνσταντινούπολη Louis Pelatre.

Μὲ βάση τὴν ἀπόφασή τῆς 15ης Μαρτίου 1997 τῆς Συνόδου τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ μὲ ἐγγυητὴ τὸν πρέσβη τοῦ Βατικανοῦ Celata, ὁ παπικὸς πληρεξούσιος Pelatre καὶ ὁ ἡγέτης τῆς κοινότητος τῶν Χαλδαίων στὴν Τουρκία, ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Diyarbakır Paul Karataş, ἀναθεώρησαν στὶς 17 Ἀπριλίου 1997 τὸ συμφωνητικὸ τῆς 27ης Μαρτίου 1972. Ἡ νέα συμφωνία παραχωροῦσε στοὺς Χαλδαίους (δηλαδὴ στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ τοῦ Diyarbakır) τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ κτιρίου ὅπου βρισκόταν καὶ ὁ ναὸς ἐνῶ παράλληλα ὑπογραμμίζοταν ὅτι τὸ ναὸ θὰ χρησιμοποιοῦσαν οἱ δύο κοινότητες ἐναλλάξ μὲ προτεραιότητα γιὰ τοὺς Ρωμιούς.⁴⁸

Σύμφωνα μὲ τίς ἐπίσημες καταγραφές τοῦ Βατικανοῦ, ἡ οὐνιτικὴ κοινότητα στὴν Τουρκία ἀριθμοῦσε τὸ 1998 45 ἄτομα.⁴⁹ Ἡ κοινότητα ἐκκλησιάζεται πλέον στὶς λατινικὲς ἐκκλησίες τῆς Κωνσταντινούπολης καὶ λόγω τοῦ ἐξαιρετικὰ ὀλιγάριθμου πληθυσμοῦ της, ἔχει φτάσει πλέον στὸ σημεῖο νὰ μὴν ἀποτελεῖ κοινότητα μεταξὺ τῶν καθολικῶν.

3. ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΚΑΘΟΛΙΚΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ὅπως ἤδη σημειώθηκε, ὁ Χαλαβαζής ἀντιλαμβάνομενος ὅτι τὸ μέλλον τῶν Ρωμιῶν στὴν Τουρκία ἦταν ἀβέβαιο, μετέφερε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1923 τὴν ἑδρά τῆς ἐπισκοπῆς του στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἐγκαταστάθηκαν, ἐξάλλου, καὶ οἱ μοναχὲς τῆς Παμμυκαρίστου καθὼς καὶ τὸ Φροντιστήριον ποὺ εἶχε ἰδρυθεῖ τὸ 1920.

Τὴν περίοδο ἐκείνη οἱ καθολικοὶ στὴν Ἑλλάδα ἦταν ὅλοι λατινικοῦ ρυθμοῦ καὶ ἔτσι ὁ Χαλαβαζής συνάντησε τὴν ἰσχυρὴ ἀντίδραση τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ Οὐνίτες ποὺ ἐγκαταστάθηκαν μαζὶ μὲ τὸν Χαλαβαζή στὴν Ἀθήνα, ἀγό-

48. Juan Petro de Gandt, «La Paroisse Grecque-Catholique d'Istanbul», *Le Lien* 1 (Ἰανουάριος-Φεβρουάριος 1998), σ. 40.

49. *Annuario Pontificio* 1998.

ρασαν ένα οικόπεδο στην οδό Ἀχαρνῶν 246, ὅπου βρίσκεται καὶ σήμερα τὸ κτίριο τῆς Ἐπισκοπῆς καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἀγίας Τριάδας. Καθὼς ἡ βοήθεια τοῦ Βατικανοῦ καὶ τῶν διαφόρων ἄλλων εὐρωπαϊκῶν ἰδρυμάτων πρὸς τοὺς νεο-εγκατασταθέντες ἦταν ἀνεπαρκής, ὁ Χαλαβαζῆς ἀποφάσισε νὰ ζητήσῃ βοήθεια ἀπὸ φίλους του στὶς ΗΠΑ, ὅπου παλαιότερα εἶχε σταλεῖ ὡς ἱερέας ἀπὸ τὸ Βατικανὸ καὶ ὅπου διέμεινε ἐπὶ δύο χρόνια προσπαθώντας νὰ κάνει γνωστά τὰ προβλήματα τῆς Ἐξαρχίας.

Ὁ Ἰρλανδὸς Richard Barry-Doyle, ὁ ὁποῖος ἦταν ἱερέας τῶν ἀγγλικῶν στρατιωτικῶν μονάδων στὴν Κωνσταντινούπολη μετὰ τὸν Α' Παγκόσμιον Πόλεμο, εἶχε ἰδρύσει τὴν «Catholic Near East Welfare Association», ἡ ὁποία βοηθοῦσε συνεχῶς τὴν Ἐξαρχία. Ὁ Barry-Doyle βρισκόταν μέχρι τὸ 1926 ὑπὸ τὴν ἐπιτροπὴ τοῦ Χαλαβαζῆ.⁵⁰ Χάρη στὴ βοήθεια αὐτῇ ὁ ἔξαρχος ἱδρυσε ὀρφανοτροφεῖο ἀρρένων τὸ ὁποῖο ἀργότερα μεταφέρθηκε στὸ κτίριο τοῦ μικροῦ φροντιστηρίου τῆς Ἐξαρχίας, ἐνῶ τὸ 1926 ἔκτισε ἕνα κτίριο γιὰ τὴν φιλοξενία τῶν προσφύγων καὶ ἄρχισε, ἐπίσης, τὴν κατασκευὴ ἐπισκοπείου, ὀρφανοτροφείου, σχολείου, ἐνὸς μικροῦ φροντιστηρίου καὶ παρεκκλησίου. Ἀγόρασε ἐξάλλου καὶ μιὰ ἐφημερίδα.⁵¹

Ὁ πρῶτος ὄρφος τῆς ἑδρας τῆς ἐπισκοπῆς ὁλοκληρώθηκε στὰ 1928 ἢ στὰ 1929. Ὅσο διαρκοῦσε ἡ κατασκευὴ ἡ ἀστυνομία ἔκανε συχνές ἐφόδους γιὰ τὸ θέμα τῆς ἀδείας καὶ στὰ 1927 παρενόχλησε ἔντονα τοὺς κληρικούς τῆς κοινότητος κατηγορώντας τους γιὰ προσηλυτισμὸ. Στὸ κτίριο ὑπῆρχαν τότε ἕνα παρεκλήσιο καὶ δύο τμήματα γιὰ τὰ ὀρφανὰ ἀπὸ τὴν Τουρκία καὶ τὰ παιδιὰ τῆς κοινότητος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα.

Στὰ 1929 ἡ Ἐξαρχία ἄρχισε νὰ ἐκδίδει ἐβδομαδιαία ἐφημερίδα σὲ τυπογραφεῖο ποὺ ἐγκατέστησε στὴν οδό Ἀχαρνῶν. Ἡ ἐφημερίδα αὐτὴ ποὺ ἔχει τὸν τίτλο *Καθολικὴ*, συνεχίζει νὰ ἐκδίδεται ἀκόμα ἀνὰ δεκαπενθήμερο. Στὰ 1936 ἱδρύθηκε στὸ κέντρο τῆς Ἀθήνας ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος «Καλὸς Τύπος» μὲ σκοπὸ τὴν ἐκδόση θρησκευτικῶν βιβλίων. Τὸ ἴδιο ἔτος ἡ Σύνοδος τῶν Μοναχῶν τῆς Παμμακαρίστου ἐξασφάλισε καὶ αὐτὴ ἰδιόκτητη στέγη.

50. A. Vakondios, *The Catholic Exarchate of the Byzantine Rite in Greece 1922-1972* (ἀνεκδοτὴ ἐργασία, σ. 15).

51. Korolevskij, *ὁ.π.*, σ. 138.

ΟΙ ΔΙΑΜΑΧΕΣ ΤΟΥ ΧΑΛΑΒΑΖΗ ΜΕ ΤΟΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟ ΑΘΗΝΩΝ

Στις 7 Ἀπριλίου 1925 ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Χρυσόστομος ἀπέστειλε σὲ ὅλους τοὺς ναοὺς ἐγκύκλιο ἐνάντια στὸν «ένωτισμόν». Ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ἡ Ἱερά Σύνοδος καὶ ἡ Ἑνωσιὴ Κληρικῶν ἀπαίτησαν τὴν ἐκδίωξη τῶν «ένωτικῶν» ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα,⁵² ἐνῶ ζητήθηκε ἐπίσης νὰ ἀπαγορευθεῖ στοὺς «ένωτικοὺς» κληρικοὺς νὰ φοροῦν ράσο γιὰ νὰ μὴν συγχέονται μὲ τοὺς Ὁρθόδοξους.

Ὅταν ὁ Ἀθηνῶν Χρυσόστομος δέχθηκε ἐπίθεση στὸν Ἅγιο Κωνσταντῖνο τοῦ Πειραιᾶ, ὁ Χαλαβαζῆς, τοῦ ἀπέστειλε ἐπιστολὴ συμπαθείας (22 Μαΐου 1927), ἡ ὁποία καὶ ἀποτελέσσει τὴν ἀρχὴ μᾶς ἐπιστολιμαίας διαμάχης μεταξὺ τῶν δύο ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν ποὺ συνοψίζεται ὡς ἑξῆς:

Στὴν ἀπαντητικὴ του ἐπιστολὴ (5 Ἰουνίου 1927), ὁ Χρυσόστομος κατηγοροῦσε τὸν Χαλαβαζῆ καὶ τοὺς Οὐνίτες ὅτι ἀκολουθοῦν τὴ διδασκαλία τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, μᾶς παλαιᾶς Ἐκκλησίας ποὺ ἀποσχίστηκε ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξία, καὶ ὅτι οἱ Οὐνίτες ἐπιζητοῦν τὴν ἔνωση τῶν δύο Ἐκκλησιῶν μὲ ἕμμεσο τρόπο. Γιὰ τοὺς Ὁρθόδοξους, προσέθετε ὁ Χρυσόστομος, ὁ «ένωτισμός» εἶναι «φρικτὸ καὶ ἀνειλικρινὲς κατασκευάσμα». Ὁ Χρυσόστομος θεωροῦσε τὸν Χαλαβαζῆ ἐν πολλοῖς Λατῖνο ἐπίσκοπο καὶ ἐκτιμοῦσε ὅτι δὲν μποροῦσε μιὰ Ἐκκλησία Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ –ἀν ποτὲ μποροῦσε νὰ ὑπάρξει–, νὰ ἔχει ὡς κεφαλὴ τῆς τὸν πάπα.⁵³

Στὴν ἀπάντησή του (7 Ἰουνίου 1927), ὁ Χαλαβαζῆς ὑποστήριξε ὅτι τὸ νὰ ἀναγνωρίζει κανεὶς τὸν πάπα δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι λατίνος ἀλλὰ καθολικός. Οἱ «ένωτικοί» ἢ Οὐνίτες εἶναι μὲν καθολικοί, ἐφόσον ἀποδέχονται τὸν πάπα ὡς πνευματικὸ τους ἡγέτη, ὡστόσο δὲν εἶναι λατῖνοι ἐπειδὴ ὁ πάπας εἶναι πάπας. Ὑποστήριξε ἐπίσης ὅτι ὁ ἴδιος δὲν ἦταν οὔτε Λατίνος, οὔτε Ἕλληνας, οὔτε Ἀρμένιος, οὔτε καὶ Σύριος. Μόνο ἐπειδὴ ὑπάγονταν στὴ Ρώμη ἐπέλεγε ὡς γλῶσσα τὴν λατινικὴ.

Ὁ Χρυσόστομος ἀπάντησε ξανὰ στὸν Χαλαβαζῆ στὶς 2 Ἰουλίου. Σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ ὁ πάπας ὑπῆρξε ὁ «πατριάρχης» τῆς Δυτικῆς

52. V. Grégoire, «Les Catholiques de rite byzantin en Grèce. Leur situation juridique», *Echos d'Orient* 32 (1933), σ. 234.

53. Χρυσόστομος Ἀθηνῶν, *Φύσις καὶ Χαρακτήρ τῆς Οὐνίας - Πρὸς τὸν Οὐνίτην Ἐπίσκοπον Θεοδωρουπόλεως Γεώργιον*, Ἀθήνα 1928, σσ. 6-7.

Ἐκκλησίας· οἱ Ἐκκλησίες τῆς Ἀνατολῆς ἰδρύθηκαν πρὶν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ρώμης ἐνῶ αὐτὴ τῶν Ἀθηνῶν ἰδρύθηκε τουλάχιστον 12 χρόνια πρὸ τῆς Ρωμαϊκῆς. Ἄν δηλαδὴ ὁ πάπας δὲν ἀποποιηθεῖ τὴν πρωτοκαθεδρία δὲν μπορεῖ νὰ ἐπέλθει ἔνωση· ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι ἡ μόνη «Καθολικὴ» ἐκκλησία. Ὁ «ἐλληνικὸς ρυθμὸς» (Οὐνίτες) εἶναι ἕνας νεωτερισμὸς ποὺ ξεκίνησε τὸν 16ο αἰ. στὴν Πολωνία ἀπὸ τοὺς Ἰησουίτες. Οἱ Οὐνίτες προσχώρησαν τὸ 1877 στὴ Λατινικὴ Ἐκκλησία καὶ συνεργάστηκαν στὴν Κωνσταντινούπολη μὲ τοὺς Ἀσσομψιονιστές. Σύμφωνα μὲ τὸν Χρυσόστομο, ὁ Χαλαβαζῆς ἀσχοῦσε προπαγάνδα στὴν Ἀθήνα καὶ ἔπρεπε νὰ αὐτονομαστεῖ Λατίνος ἐπίσκοπος.⁵⁴

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν ὑποστήριζε ἐξάλλου ὅτι ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία ὑπὸ τὴν παπικὴ διοίκηση εἶναι οὐσιαστικὰ Λατινικὴ Ἐκκλησία καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ οἱ καθολικοὶ ποὺ ὀνομάζονταν «ἐνωτικοὶ» βρίσκονταν ὑπὸ παπικὴ διοίκηση καὶ ἄρα ἦταν ἐξαρτημένοι ἀπὸ τὴν Λατινικὴ Ἐκκλησία. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος, λοιπόν, ἔκανε τὴν ἐξῆς παρατήρηση πρὸς τὸν Χαλαβαζῆ: «Ἡ Λατινικὴ Ἐκκλησία εἶναι ἕνα σύνολο καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀπὸ θρησκευτικὴ ἀποψη εἴστε ἀναγκασμένοι νὰ ἐργάζεστε ὅπως οἱ Λατίνοι, ὄχι ὡς Λατίνοι-Ἕλληνες». Σύμφωνα μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν ὁ «ἐνωτισμὸς» ἦταν μιὰ ἀπὸ τίς πολλὰς μορφές προσηλυτισμοῦ. Ἡ Οὐνιτικὴ «ἐνωτικὴ» παράδοση ἦταν μιὰ παραλλαγὴ ἀπόκρυψης τοῦ προσηλυτισμοῦ.⁵⁵

Σὲ μακρὰ ἀπάντησι (15 Σεπτεμβρίου 1928) σὲ μεταγενέστερη ἐπιστολὴ τοῦ Χαλαβαζῆ (25 Σεπτεμβρίου 1927), ὁ Χρυσόστομος ὑποστηρίζει ὅτι ἡ «Ἐνωση» καὶ ὁ «ἐνωτισμὸς» εἶναι διαφορετικὰ πράγματα: ἡ «Ἐνωση», εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν ἐνῶ ὁ «ἐνωτισμὸς» εἶναι προπαγάνδα· καὶ προσέθετε ὅτι ἕνας Οὐνίτης ιερέας, ὁ Γεώργιος Ξενοπούλου, εἶχε πεῖ κάποτε σὲ μιὰ πιστὴ Ὁρθόδοξη γυναίκα: «Ἀντὶ γὰρ τὴν Ὁρθόδοξη ἐκκλησία πηγαινε καλύτερα στὸ τζαμί». Στὸ ἴδιο γράμμα τοῦ Ὁ Χρυσόστομος ἀνέφερε ὅτι ἡ αἰτία τοῦ ξυλοδαρμοῦ τοῦ Ἡσαΐα στὴν Πέραμο ἦταν ὅτι εἶχε παρουσιάσει τοὺς δυὸ Ἀσσομψιονιστὲς ιερεῖς ποὺ βρίσκονταν μαζί του ὡς Ὁρθόδοξους. Σύμφωνα, ἐξάλλου, μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπο τὸ Βατικανὸν δὲν ἐπιθυμοῦσε τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο νὰ εἰσέλθει στὴν Ἁγία Σοφία: προτιμοῦσε τὴν ἡμι-

54. Χρυσόστομος, ὁ.π., σσ. 8-17.

55. Grégoire, ὁ.π., σ. 238.

σέλινο από το σταυρό· μάλιστα ανέφερε και το γεγονός ότι ο καρδινάλιος Gaspari είχε στείλει συγχαρητήρια γράμματα στον Μουσταφά Κεμάλ (24, 27, 28 Σεπτεμβρίου 1922).

Έπακολούθησε νομική διαμάχη. Τò Έφετείο Αθηνών θεωρούσε τους «ένωτικούς» ως αίρετικούς και τους καταδίκαιζε με βάση το άρθρο 198 του Ποινικού Κώδικα. Ο Χαλαβαζής, έναντιωνόμενος στην απόφαση αυτή, υπέβαλε ως τεκμήρια στο Συμβούλιο τής Έπικρατείας τις μελέτες του Μ. Ράλλη, του Μεγάλου Χαρτοφύλακος του Οικουμενικού Πατριαρχείου Μανουήλ Γεδεών και των Μ. Ε. Hermann και Ν. Μ. Hilling. Ταυτόχρονα παρέπεμπε στα σχετικά με τις μειονότητες άρθρα που περιείχονταν στις Συνθήκες Σεβρών και Λωζάνης.⁵⁶

Σύμφωνα με τον Χαλαβαζή οι Όρθόδοξοι δεν είχαν μπορέσει να κατανοήσουν τους «ένωτικούς», οι οποίοι δεν ήλθαν για να προσηλυτίσουν τους Όρθόδοξους και να τους αποσπάσουν από την Έκκλησία τους. Χωρίς να απαρνούνται τις θρησκευτικές τους παραδόσεις προέβαλλαν ένα υπόδειγμα ένωσης με την Καθολική Έκκλησία. Μόνη τους επιθυμία ήταν ή επάνοδος των Έκκλησιών στο πρό του Σχίσματος καθεστώ.⁵⁷ Κατηγορήθηκαν για ανατρεπτική δράση και «ένωτισμό», πράγματα που για τους Όρθόδοξους κληρικούς σήμαιναν «προσηλυτισμό» και «εκλατινισμό» εις βάρος τής Όρθόδοξης Έκκλησίας.⁵⁸

Για το ζήτημα αυτό ο Γεώργιος Παπανδρέου εξέδωσε στις 10 Σεπτεμβρίου 1930 την εξής εγκύκλιο: «Τὰ ἐνδύματα τῶν Καθολικῶν ἱερέων θὰ εἶναι διαφορετικά ἀπὸ αὐτὰ τῶν Ὀρθοδόξων ὥστε νὰ διακρίνονται εὐκρινῶς».⁵⁹ Τὴν ἀπόφαση αὐτὴ θὰ ἐφάρμοζαν οἱ ἀρμόδιες διοικητικὲς καὶ ἀστυνομικὲς ἀρχές. Θὰ ἄλλαζαν ἐπίσης τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ τὰ ἐγκόλπια. Ἐτσι παρ' ὅλο πὺν ἡ ἀπόφαση θὰ ἴσχυε ἀπὸ τὶς 10 Νοεμβρίου 1930, ἡ ἀστυνομία εἰσέβαλε στὶς 8 Ὀκτωβρίου 1930 στὸ Φροντιστήριον τῶν Οὐνιτῶν καὶ συνέλαβε τὸν λειτουργοῦντα ἱερέα γιὰ παράβαση τῆς ἀπόφασης Παπανδρέου. Ὁ ἱερέας δικάστηκε στὶς 26 Φεβρουαρίου 1931 καὶ ἀθωώθηκε. Ὁ Χαλαβαζής μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἀπευθύνθηκε στὸν πρωθυπουργὸ καὶ ἔλαβε κάποιες διαβεβαιώσεις. Προσέ-

56. Στὸ ἴδιον, σ. 243.

57. Στὸ ἴδιον, σ. 245.

58. Vakondios, ὁ.π., σ. 16.

59. Grégoire, ὁ.π., σ. 235.

φυγε επίσης στο Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας καὶ οἱ σχετικές ἐγκύκλιοι ἀκυρώθηκαν στίς 27 Μαρτίου 1931.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Στὰ 1940, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Ἑλληνο-ιταλικοῦ πολέμου, ὁ καθολικὸς ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Filippusia καὶ ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ πάπα Angelo Roncalli (ἀργότερα πάπας Ἰωάννης ΚΓ') προέβησαν ἀπὸ κοινοῦ σὲ ἐπιτυχεῖς ἐνέργειες γιὰ νὰ προφυλάξουν τὸ Κάιρο, τὴν Ἀθήνα καὶ τὴ Ρώμη ἀπὸ βομβαρδισμούς.

Μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ πάπα Πίου ΙΒ', ὁ Ὀρθόδοξος ἀρχιεπίσκοπος καὶ ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ πάπα ἐξασφάλισαν ἀπὸ κοινοῦ τὴ μεταφορὰ 300 χιλιάδων τόνων τροφίμων στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν Ἐρυθρὸ Σταυρό. Μὲ τὴν ἔδρευση τῶν συσσιτίων ἐξασφαλίστηκε γιὰ πολλοὺς ἡ δυνατότητα διατροφῆς καὶ φαρμακευτικῆς περίθαλψης. Ἔτσι εὐεργετήθηκαν περίπου εἴκοσι χιλιάδες ἄτομα.⁶⁰ Ὁ Χαλαβάζης τιμῆθηκε, γιὰ τὶς πρωτοβουλίες του αὐτές, ἀπὸ τὸν βασιλὰ Γεώργιο Β' μὲ τὸν Χρυσὸ Σταυρό· παρασημοφορήθηκε ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ Ἐρυθρὸ Σταυρό.

Ἐξάλλου τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1945 ἡ Σχολὴ τῶν καλογραφιῶν μετατράπηκε σὲ νοσοκομεῖο γιὰ τὰ θύματα τοῦ Ἐμφυλίου πολέμου (Ὁ ἔξαρχος εἶχε μετατρέψει τὸ σχολεῖο αὐτὸ σὲ νοσοκομεῖο τὸν Νοέμβριο τοῦ 1940, κατὰ τὸν Ἑλληνο-ἰταλικὸ πόλεμο καὶ ἀπὸ τότε εἶχαν βελτιωθεῖ σημαντικὰ οἱ ἐγκαταστάσεις του). Τὸ 1944 λειτούργησε ἡ Ἑστία Ἐργαζομένων Κοριτσιῶν, τὸ 1946 ἡ Ἑστία Σπουδαστριῶν, τὸ 1947 ἡ Ἑστία Σπουδαστῶν καὶ τὸ 1955 ἡ Ἑστία Σπουδαστριῶν καὶ Ἐργαζομένων Κοριτσιῶν.

Ὁ Χαλαβάζης ἔδρευσε τὸ 1953 τὸ Κέντρο Ἀπόρων Παίδων, τὸ ὁποῖο βοήθησε πρῶτα τὰ κορίτσια τῶν σεισμόπληκτων οἰκογενειῶν καὶ ἀργότερα τὰ κορίτσια τῶν προσφύγων ἀπὸ στίς χώρες τοῦ ὑπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ. Στὰ 1957 τὸ κτίριο ἀπέκτεψε δεύτερο ὄροφο καὶ ἐπεκτάθηκε πρὸς τὸ πίσω μέρος.

ΥΑΚΙΝΘΟΣ ΓΑΔ

Ὁ Χαλαβάζης πέθανε στίς 7 Νοεμβρίου 1957 καὶ τὸ Βατικανὸν διόρισε στὴ

60. Vakondios, ὁ.π., σ. 16.

θέση του τὸν Ὑάκινθο Γάδ. Ἡ τελετὴ διορισμοῦ ἔλαβε χώρα στὶς 17 Φεβρουαρίου 1958. Ὁ Γάδ συμμετεῖχε στὴ Δεύτερη Σύνοδο τοῦ Βατικανοῦ, ἣ ὁποία ἄρχισε τὸ 1963 καὶ οὐσιαστικά ἀκύρωσε τὴν «ἀσφάλεια» τῆς Καθολικῆς κοινότητος τῆς Ἀθήνας. Μετὰ τὴ Σύνοδο ἡ ἀνοιχτὴ ὑποστήριξη τοῦ Βατικανοῦ ἀποδυναμώθηκε.⁶¹

Οἱ Οὐνίτες δὲν εἶχαν ἔως τὰ 1962 ναὸ στὴν Ἀθήνα. Μὲ μεγάλες δυσκολίες ἐξασφάλισαν τελικὰ τὴν ἄδεια γιὰ τὴν ἀνέγερση ναοῦ καὶ στὶς 12 Μαρτίου 1958 κατατέθηκε ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἐνῶ τὸ 1962 ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ ἀνήμερα τῆς ἐορτῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ὁ ναὸς εἶναι σταυροειδῆς διαστάσεων 22 x 18 μ. καὶ ἀρχιτέκτονας του ἦταν ὁ Ζήσιμος Τζάρτζανος.

Στὰ 1972 ἡ Ἐξαρχία εἶχε 16 ἱερεῖς καὶ 29 μοναχούς. Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1967-1971 ἐξέδιδε στὰ γαλλικὰ τὸ ἐνημερωτικὸ δελτίο *Τύπος-Bonne Presse*.

Ὁ Ὑάκινθος Γάδ πέθανε στὶς 30 Ἰανουαρίου 1975. Στὴν ἐξόδιο ἀκολουθία του ποὺ ἔγινε στὶς 2 Φεβρουαρίου ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Σεραφεῖμ ἐκπροσωπήθηκε ἀπὸ μητροπολίτη τοῦ κλίματος τοῦ Πατριαρχείου. Παραβρέθηκαν ἐπίσης ὁ Σάββας Ἀγουρίδης, κοσμήτορας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὁ Εὐάγγελος Θεοδώρου καὶ ἄλλοι καθηγητὲς τῆς Σχολῆς.⁶²

ΑΝΑΓΓΙΥΡΟΣ ΠΡΙΝΤΕΖΗΣ

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Γάδ, ὁ Ἀθηνῶν Σεραφεῖμ ζήτησε ἀπὸ τὸν πάπα νὰ μὴν προβεῖ σὲ νέο διορισμὸ στὴ θέση τοῦ ἀποθανόντος. Τὴν ἴδια ἐπιθυμία ἐξέφρασαν μὲ ἐπιστολὴ τους καὶ οἱ καθηγητὲς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Ἡ συγκυρία τῆς Δεύτερης Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ προκάλεσε τὴ σύγκρουση δύο ἀπόψεων στὴ Ρώμη ἑναντι τοῦ αἰτήματος αὐτοῦ. Ἡ πρώτη ἀποψη ἦταν ὑπὲρ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ αἰτήματος καὶ ἐκφραζόταν ἀπὸ τὴ Χριστιανικὴ Ἑνωσὴ. Ἡ δευτέρη ἀντίθετη ἀποψη ἦταν ὑπὲρ τοῦ νέου διορισμοῦ, καὶ τὴν ὑποστήριξε ἡ Σύνοδος τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, στὴν ὁποία ὑπάγονταν, ἐξἄλλου, καὶ οἱ «Ἐνωτικὲς» Ἐκκλησίες. Τελικὰ ἐπικράτησε ἡ δεύ-

61. Lanne, ὁ.π., σ. 330.

62. Στὸ ἴδιο, σ. 331.

τερη άποψη και ο Ανάργυρος Πρίντζης⁶³ διορίστηκε στις 28 Ιουνίου 1975. Στις 6 Αυγούστου 1975 έγινε η χειροτονία του ως επισκόπου. Μετά τον διορισμό αυτό η Έκκλησία της Ελλάδος διέκοψε τις σχέσεις της με το Βατικανό.

Νέα κρίση μεταξύ των δύο Έκκλησιών προέκυψε και στα 1983, όταν ο αρχιεπίσκοπος Αθηνών Σεραφείμ αντιτάχθηκε στις προθέσεις της Λατινικής Αρχιεπισκοπής Αθηνών για αναδιοργάνωση και δημιουργία νέων εκκλησιαστικών επαρχιών καθώς και για τον διορισμό «ένωτικού» κληρικού. Ο Σεραφείμ, μη αποδεχόμενος την αντισυνταγματικότητα της παρέμβασής του, έπεσέλιανε ότι είχε απορρίψει άλλωστε τὸ αίτημα τῆς Καθολικῆς Αρχιεπισκοπῆς Αθηνών νά μετατραπεί σὲ «Αρχιεπισκοπή Αγίου Διονυσίου Αθηνών και Μητρόπολη Ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος» και είχε διακόψει τις σχέσεις του με τὸ Βατικανό. Ἀνακοίνωσε επίσης ότι θεωροῦσε τὴν πρόθεση αὐτὴ ὡς σχέδιο «ἐξόντωσης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ και τῆς Ὁρθοδοξίας», ἄποψη πὸν ἐπικροτήθηκε στις 5 Ἀπριλίου 1983 ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο.⁶⁴ Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος δήλωσε ότι θεωροῦσε τὸ σχέδιο αὐτὸ ὡς ἐπιθυμία τοῦ Καθολικοῦ Αρχιεπισκόπου νά γίνει «Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και Πάσης Ἑλλάδος», ἐπομένως δὲν ἦταν δυνατό νά ὑφίστανται στὴν Ἑλλάδα δύο ἀρχιεπισκοπές.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ὁ καθολικὸς ἀρχιεπίσκοπος ὑποστήριζε ὅτι: Σύμφωνα με τὸ Πρωτόκολλο τοῦ Λονδίνου (3.2.1830), ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνηση εἶχε δεσμευτεῖ νά σέβεται τὸ ὑφιστάμενο καθεστὼς και τὰ δικαιώματα τῶν καθολικῶν ἐπισκόπων ἀνὰ τὴν ἑλληνικὴ ἐπικράτεια. Ὅταν ὑπογραφοῦν τὸ Πρωτόκολλο, λατινικὴ πνευματικὴ δικαιοδοσία ὑπῆρχε μόνο στις Κυκλάδες (Νάξος, Σύρος, Τῆνος, Σαντορίνη κ.λπ.). Ὅταν ἡ πρωτεύουσα τοῦ νεοσύστατου κράτους μεταφέρθηκε ἀπὸ τὸ Ναύπλιο στὴν Ἀθήνα ἄρχισε νά σχηματίζεται μιὰ καθολικὴ κοινότητα και τελικὰ τὸ Βατικανὸ προχώρησε στὴν ὕδρση τῆς Καθολικῆς Αρχιεπισκοπῆς Αθηνών. Λόγω ὅμως τῆς ἀντίδρασης τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τὸ κράτος δὲν ἀναγνώρισε ἐπίσημα τὴ νέα ἀρχιεπισκοπή. Ὁ τίτλος τοῦ προκαθημένου τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας ἦταν μέ-

63. Ὁ Ἀνάργυρος γεννήθηκε στὴ Σύρο τὸ 1937. Στις 19 Δεκεμβρίου 1961 χειροτονήθηκε ἱερέας στὸ Κολλέγιο τοῦ Αγίου Ἀθανασίου. Μεταξὺ 1962-1972 διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ Οὐνιτικοῦ φροντιστηρίου στὴν Ἀθήνα. Στὰ 1972 πῆγε στὰ Γιαννιτσά.

64. Agence Catholique 65 (20 Ἀπριλίου 1983), σ. 2.

χρι τὸ 1923 «Μητροπολίτης Ἀθηνῶν», ὁπότε μὲ τὴν προαγωγή μιᾶς σειρᾶς ἐπισκοπῶν σὲ μητροπόλεις, ὁ προκαθήμενος τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας ἔλαβε τὸν τίτλο «Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος», μὲ ἀποτέλεσμα νὰ προκύψουν δύο ἀρχιεπίσκοποι Ἀθηνῶν. Γιὰ νὰ ἀποφευχθοῦν οἱ «παρανοήσεις» ὁ καθολικὸς κληρικὸς ἀρέσθηκε στὸν τίτλο «Ἀρχιεπίσκοπος Καθολικῶν Ἀθηνῶν». Σήμερα ὁμοῦς τὸ Βατικανό, γιὰ νὰ μὴν θεωρηθεῖ ἡ θέση αὐτὴ ὡς ἐπίτιμη καὶ νὰ μὴν μείνει κενή, πρότεινε τὸν τίτλο «Ἀρχιεπίσκοπος Ἁγίου Διονυσίου Ἀθηνῶν καὶ Ἑπειρωτικῆς Ἑλλάδος». Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νικόλαος διευκρίνισε ὅτι δὲν κατανοοῦσε τὴν ἀντίδραση καὶ δήλωσε ὅτι δὲν θὰ γίνουν ἀλλαγές ἀλλὰ ἡ δικαιοδοσία τοῦ ἀρχιεπισκόπου θὰ μείνει ὡς ἔχει.

Ὁ καθολικὸς ἀρχιεπίσκοπος, συγκρίνοντας τοὺς Ὀρθόδοξους στὶς χῶρες τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης μὲ τοὺς καθολικοὺς στὴν Ἑλλάδα, ἐπεσήμανε τὴν ἀναγνώριση ἀπὸ τὶς χῶρες αὐτὲς τῶν ἐλευθεριῶν τῶν «ξένων» ὀρθόδοξων, τὴν παραχώρηση ναῶν καὶ τὴν ἐπίσημη ἀναγνώριση τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας. Ὡστόσο, παρ' ὅλο πὺ οἱ καθολικοὶ στὴν Ἑλλάδα εἶναι Ἕλληνες, κάθε ἐγχείρημα τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀντιμετωπιζόταν μὲ καχυποψία, τὸ αἶτημα γιὰ καθολικοὺς δασκάλους γιὰ τὰ παιδιὰ τῶν καθολικῶν δὲν εἰσακουόνταν, ἐνῶ γιὰ τὴν ἀνέγερση ἐνὸς καθολικοῦ ναοῦ ἦταν ἀπαραίτητη ἡ συγκατάθεση τοῦ Ὀρθόδοξου μητροπολίτη τῆς περιοχῆς. Τελικὰ ἡ διαμάχη δὲν κατέληξε σὲ κάποιο ἀποτέλεσμα καὶ δὲν δόθηκε ἄδεια στὸν καθολικὸ ἀρχιεπίσκοπο νὰ χρησιμοποιεῖ τὸν νέο τίτλο.

Σύμφωνα μὲ τὴ στατιστικὴ ἐκθεση πὺ δημοσίευσε στὰ 1932 στὴ Ρώμη ἡ Σύνοδος τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, τὸ σύνολο τῶν Οὐνιτῶν στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Τουρκία ἦταν 2.148 ἄτομα, ἐνῶ ὁ ἀριθμὸς τῶν Οὐνιτῶν στὴν Ἑλλάδα ἦταν 1.800 στὰ 1960, 1.850 στὰ 1961, 2.150 στὰ 1965 καὶ 3.000 στὰ 1972 καὶ 1974. Ἡ αὔξηση τῶν τελευταίων ἐτῶν ἐξηγεῖται μὲ τὴν ἔλευση Οὐνιτῶν ἀπὸ τὴν Τουρκία.⁶⁵

Ὁ ἐπίσκοπος Γρατιανουπόλεως Ἀνάργυρος εἶναι ταυτόχρονα καὶ ἑξαρχὸς τῶν Ἀνατολικῶν Καθολικῶν στὴν Ἑλλάδα. Οἱ Οὐνίτες πὺ βρίσκονται ὑπὸ τὴ δικαιοδοσία του εἶναι σήμερα περίπου 2.000 στὴν Ἀθήνα, 300 στὰ Γιαννιτσά, 25 στὴ Θεσσαλονίκη καὶ 10 στὴ Σύρο (ἡ οἰκογένειά του). Οἱ Ἀνατολικοὶ καθολικοὶ εἶναι περίπου 5.000 Χαλδαῖοι, 250 Μαρωνίτες, 20 Μελχίτες, 500 Αἰθίοπες, 100 Οὐκρανοὶ καὶ ἐλάχιστοι Κόπτες, Σουδανοὶ καὶ Νεστορια-

65. Lanne, ὁ.π., σ. 326.

νοί. Οί παραπάνω αριθμοί είναι βέβαια πολύ έπισηλαείς, καθώς οί περισσότεροι από αυτούς παραμένουν στην Ελλάδα προσωρινά, μέχρι να πετύχουν τή μετεγκατάστασή τους στις χώρες τής Δυτικής Εύρώπης. Συνολικά πρόκειται περίπου για 8.000-9.000 άτομα.⁶⁶

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Νεανικό φροντιστήριο και όρφανοτροφείο: λειτουργεί από τὸ 1966 στὸ κτίριο τοῦ Ἡρακλείου. Τὸ καλοκαίρι οί δραστηριότητές του μεταφέρονται στὴν κατασκήνωση τῶν Καμένων Βούρλων. Οί σπουδαστές ολοκληρώνουν τὸ δεύτερο μέρος τῶν σπουδῶν τους στὸ Κολέγιο τῆς Ρώμης, στὸ Γρηγοριανὸ Πανεπιστήμιο καὶ σὲ ἄλλα ιδρύματα.

Ἑστία Σπουδαστῶν: Ἀπὸ τὸ 1947 ὡς τὸ 1971 φιλοξένησε 1.755 σπουδαστές. Ἐδῶ διαμένουν ἐτησίως περίπου 100 φοιτητές ἀνώτερης ἐκπαίδευσης, στὴν πλειοψηφία τους Ὁρθόδοξοι.

Ἑστία Σπουδαστριῶν καὶ Ἑργαζομένων Κοριτσιῶν: Διευθύνεται ἀπὸ τίς καλόγριες τῆς Παμμακαρίστου. Φιλοξένησε 6.469 κορίτσια ἕως τὸ 1971, στὴν πλειοψηφία τους Ὁρθόδοξα.

Κέντρο προσφυγόπουλων καὶ θυμάτων καταστροφῶν: Ἰδρύθηκε γὰ τὰ παιδιά, θύματα τῶν σεισμῶν, ποὺ ἔγιναν στὰ Ἴονια Νησιά καὶ στὸ Βόλο τὸ 1953 καὶ 1955 ἀντίστοιχα. Βοήθησε ἐπίσης καὶ παιδιὰ φτωχῶν οἰκογενειῶν καθὼς καὶ παιδιὰ ἐπαναπατριζομένων ἀπὸ τίς Ἀνατολικές χώρες. Βρίσκεται στὴ Νέα Μάκρη καὶ διευθύνεται ἀπὸ καλόγριες. Τὰ παιδιά ποὺ εἶχαν φιλοξενηθεῖ ἐδῶ ἕως τὸ τέλος τοῦ 1971 ἦταν 1.704.

Γηροκομεῖο: Ἰδρύθηκε τὸ 1960 καὶ εἶναι χωρητικότητας 25 κλινῶν.

Νοσοκομεῖο «Παμμακάριστος»: Ἰδρύθηκε τὸ 1944 καὶ ἐπεκτάθηκε μὲ νέες πτέρυγες στὰ 1958, 1966 καὶ 1969. Διαθέτει 180 κλίνες καὶ εἶναι τὸ μοναδικὸ Καθολικὸ Νοσοκομεῖο στὴν Ἀθήνα. Ἀπὸ τὸ 1945 καὶ ἕως τὰ τέλη τοῦ 1971 εἶχε περιθάλψει 65.700 ἀσθενεῖς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους 6.157 δωρεάν. Τὸ 1966 στὸ ἴδιο κτίριο ιδρύθηκε ἡ Ἀνώτερη Σχολὴ Νοσηλευτριῶν.⁶⁷

66. Συνέντευξη μὲ τὸν ἐπίσκοπο Γρατιανουπόλεως Ἀνάργυρο (11 Μαΐου 1998).

67. Vakondios, ὁ.π., σσ. 24-27.

ΑΠΟ ΤΗ ΘΡΑΚΗ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΤΣΑ

Η πόλη των Γιαννιτσών απέχει μισή ώρα από τη Θεσσαλονίκη. Στην Όθωμανική περίοδο (τότε λεγόταν Yenice-i Vardar) υπήρξε κέντρο δραστηριότητας της Βουλγαροκαθολικής Έκκλησίας.

Η δημιουργία ουνιτικής κοινότητας στα Γιαννιτσά, υπό την προστασία των Λαζαριστών της Θεσσαλονίκης, χρονολογείται στα 1859 και αποδίδεται σε ιερέα γνωστό με το όνομα παπα-Δήμος, ο οποίος εξασφάλισε στα 1865 άδεια από την Ύψηλη Πύλη για την ανέγερση καθολικού ναού σε δικό του οικόπεδο.⁶⁸ Ο ναός αυτός, στη μνήμη των Άποστόλων Πέτρου και Παύλου, παραμένει και σήμερα ως ναός της ουνιτικής κοινότητας. Το γεγονός ότι ο ναός αυτός, που ἐγκαινιάστηκε τα Χριστούγεννα του 1864, ήταν ναός των Βουλγαροκαθολικών αναφέρεται ρητά σε φερμάνι του σουλτάνου Άμπντούλ Χαμίτ Β', με ήμερομηνία 25 Μαΐου 1906, σχετικά με την ανέγερση του κωδωνοστασίου του ναού.⁶⁹

Η πολύτιμη εικόνα του αγίου Άθανασίου που βρίσκεται σήμερα στο ναό είναι έργο του αγιογράφου Χατζησταμάτη και φέρει ήμερομηνία 1867.⁷⁰ Τα Γιαννιτσά υπάγονταν στην Βουλγαροκαθολική Αρχιεπισκοπή του Κιλίκι. Στην περιοχή αυτή η πλειοψηφία των μη μουσουλμάνων ήταν σλαβόφωνοι.

Το ελληνικό κράτος το 1914 απαγόρευσε τη λειτουργία αυτού του ναού. Στα 1917 η απαγόρευση ακυρώθηκε χάρη στις προσπάθειες των Λαζαριστών της Θεσσαλονίκης. Για έπτά χρόνια στο ναό λειτουργούσε ο Λαζαριστής ιερέας Maz.

Οι Ρωμιοί που ήλθαν με την Άνταλλαγή των Πληθυσμών στην Ελλάδα από την περιοχή των Μαλγάρων εγκαταστάθηκαν κυρίως στα Γιαννιτσά, τα Νέα Μάλγαρα, τον Λαγκαδά, την Κομοτινή και την Καβάλα.⁷¹ Περίπου δύο μήνες μετά την ύπογραφή της Συνθήκης της Λωζάνης, δηλαδή τον Σε-

68. Γ. Τουσίμης, «Οὐνία Γενιτσών. Άρχες και εξέλιξη», *Ελληνική Ιστορική Εταιρεία*, 15ο Πανελλήνιο Συνέδριο. Πρακτικά, Θεσσαλονίκη 1995, σσ. 371-372.

69. Το φερμάνι βρίσκεται σήμερα στο ναό. Εύχαριστώ τον Η. Κολοβό για τη μετάφραση από τα όθωμανικά.

70. Πληροφορία από το φυλλάδιο για τα 125 χρόνια του ναού των Αγίων Πέτρου και Παύλου στα Γιαννιτσά.

71. Τ. Τιμοθεάδης, *Η Οὐνία Γιαννιτσών και η Πολιτική Βατικανού*. Χτές και Σήμερα, Γιαννιτσά 1992, σ. 84.

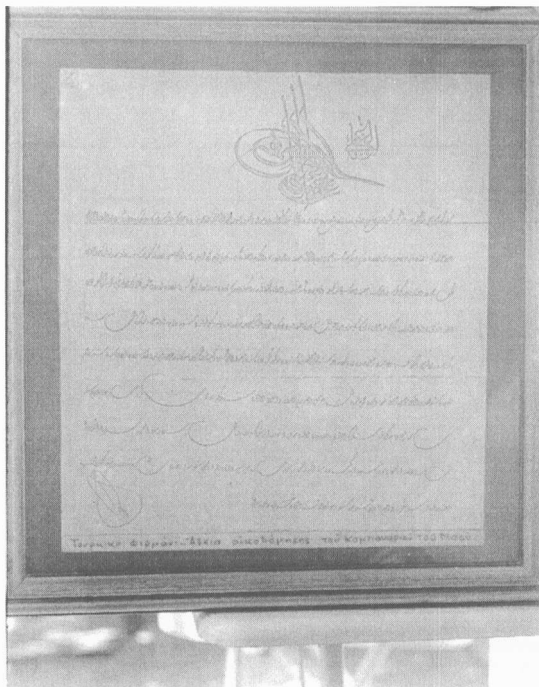
πτέμβριο του 1923, 30 ούνιτικές οικογένειες από τὰ Μάλγαρα καὶ τὸ Ντα-ούτελι ἔφθασαν στὰ Γιαννιτσά, ὅπου λόγω ἑλλείψεως χώρου ἐγκαταστάθηκαν ἀρχικὰ στὴν αὐλὴ τοῦ Βουλγαροκαθολικοῦ ναοῦ.⁷²

Μαζί με τίς οικογένειες αὐτὲς ἔφθασαν καὶ τρεῖς ἱερεῖς: ὁ Ἀνθιμος Σαργολόγος, ὁ Ἀμβρόσιος Γιαλαντζόγλου Βασιλειάδης καὶ ὁ Παῦλος Νταέλης. Ὁ ἐπίσκοπος Χαλαβαζής ὄρισε ὡς προϊστάμενο τοῦ ναοῦ τὸν πατέρα Ἀνθιμο· ὅταν ὅμως αὐτὸς πῆγε στὰ 1925 στὴν Κωνσταντινούπολη, στὴ θέση του ἦρθε ὁ Γεώργιος Ξενόπουλος. Ἐπὶ Ξενοπούλου ἀνακατασκευάστηκε τὸ κωδωνοστάσιο. Τὸν Μάρτιο τοῦ 1927 στὴ θέση του διορίστηκε ὁ Εὐστράτιος Ρούσσοις. Ἐπὶ Ρούσσου ἐπισκευάστηκε ὁ ναός, ὁ ὁποῖος παράλληλα ἠλεκτροδοτήθηκε (1928) καὶ ἀνακαινίστηκε ἐξωτερικὰ (1932).

Στὰ 1938 ἐπανῆλθε ὁ Ἀνθιμος. Στις 6 Ἰανουαρίου 1950 πέθανε ὁ Παῦλος Νταέλης στὴν Ἀθήνα ἀπὸ καρδιακὴ προσβολή. Στὰ 1956 κατασκευάστηκε νέο κωδωνοστάσιο. Ὅταν ὁ πατὴρ Ἀμβρόσιος πῆγε γιὰ θεραπεία στὴν Ἀθήνα, στὴ θέση του στάλθηκε ὁ Ἰωσήφ Πρίντεζης. Ὁ Ἀνθιμος πέθανε στὰ 1963 καὶ τότε ὁ Ἰωσήφ ἀνέλαβε τὴ διεύθυνση, ἐνῶ ὁ πατὴρ Εὐτύχιος ἔγινε ἱερέας τοῦ ναοῦ. Στὰ 1972 ὁ Ἀναργυρος Πρίντεζης ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα τοῦ Εὐτυχίου. Μετὰ τὸ διορισμὸ τοῦ Ἀναργύρου ὡς ἐπισκόπου καὶ ἐπικεφαλῆς τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθήνας –στὰ 1975 ἀπὸ τὸ Βατικανό– τὴ διεύθυνση τοῦ ναοῦ στὰ Γιαννιτσά ἀνέλαβε ξανά ὁ Ἰωσήφ. Τὸ 1990 τὴ διεύθυνση ἀνέλαβε ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἐπισκόπου Ἀναργύρου, πατὴρ Μιχαὴλ Πρίντεζης.⁷³ Τὴν κοινότητα τῶν Οὐνιτῶν στὰ Γιαννιτσά ἀποτελοῦν σήμερα περίπου 300 ἄτομα.

72. Μ. Πρίντεζης, *Ιερός Ναὸς Ἀγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου στὰ Γιαννιτσά - Ἱστορικὰ Στοιχεῖα (1861-1923)*, 1989 (ἀνέκδοτη ἐργασία), σ. 77.

73. Ὁ Μ. Πρίντεζης ἦταν συμφοιτητὴς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου στὸ Γρηγοριανὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ρώμης.

Φιρμάνι τοῦ Ἀμπντούλ Χαμίτ Β' γιὰ τὴν ἀνέγερση τοῦ κωδωνοστασίου τοῦ ναοῦ
Πέτρου καὶ Παύλου Γκιαννιτσῶν (25 Μαΐου 1906).

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ
ΤΗΣ
ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
ΕΛΛΗΝΟΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΕΤΑΙΡΙΑΣ

“Η ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ”

